

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Bakalářské kombinované studium
2003-2009

Lucie Crawley

Nároky na výuku cizích jazyků u dospělých

Demands of Adults Learning a Foreign Languages

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2009

Vedoucí práce.....PhDr. Martin Kopecký, Ph.D.

P r o h l a š u j i,

že tuto předloženou bakalářskou práci jsme vypracovala zcela samostatně a uvádím v ní všechny použité prameny a literaturu.

.....

OBSAH

0 Úvod	7
1 Nároky na jazykové znalosti moderního člověka	11
1.1 Kulturní a společenské nároky	11
1.2 Nároky zaměstnavatelů a pracovní příležitosti	13
1.3 Důležité pojmy a dokumenty týkající se výuky cizích jazyků	16
1.3.1 Strategie celoživotního učení	16
1.3.2 Národní plán výuky cizích jazyků	18
1.3.3 Národní jazykový portál	19
1.3.4 Společný evropský referenční rámec pro jazyky	19
1.3.5 Evropské jazykové portfolio	20
1.3.6 Komise EU pro mnohojazyčnost	21
2 Studující dospělí	22
2.1 Fyziologické změny	23
2.1.1 Paměť	23
2.1.2 Smyslové změny	25
2.2 Motivace ke studiu	27
3 Didaktické metody specifické pro potřeby dospělých	32
3.1 Obecné zásady efektivní výuky	32
3.2 Didaktické metody	36
3.2.1 Využití moderních technologií	37
3.2.2 Mnemotechnické metody	42
3.2.3 Sugestopedie	43
4 Dospělí se specifickými poruchami učení	47

5	Výuka cizích jazyků v praxi	52
5.1	Příčiny případného neúspěchu ze strany stud.	52
5.2.	Vybrané nedostatky na straně organizátora výuky	53
6	Závěr	56
7	Soupis bibliografických citací	59
8	Bibliografie	61
9	Přílohy	63

Resumé

Tématem této bakalářské práce je aktuální potřeba doplnit jazykové znalosti dospělých. Cílem této práce se stalo zmapování tohoto problému a možností jeho řešení. V první kapitole jsou popsány důvody, které ke zvýšené potřebě v současnosti vedou a dále národní i mezinárodní dokumenty a opatření, která se zabývají řešením tohoto problému. Druhá kapitola je zaměřena na popis fyziologických změn u studujících dospělých, ke kterým dochází v průběhu stárnutí a motivace ke studiu. Obecné zásady pro efektivní výuku a popis vybraných didaktických metod jsou pak součástí třetí kapitoly. Další čtvrtá kapitola je speciálně věnována dospělým se specifickými poruchami učení, neboť jejich počet narůstá a s tím i aktuální potřeba řešit i tento problém. Pátá kapitola je shrnutím nejčastějších důvodů neúspěchů studia cizích jazyků jak ze strany studujícího, tak i organizátora výuky. Závěrem celé práce je zjištění, že chybí především dostatečná osvěta dospělých a cílená nabídka studia cizích jazyků pro tuto věkovou skupinu obyvatelstva, která se často domnívá, že v dospělosti se již znovu začít učit nelze. Další problém je pak v kvalitě lektorů jazykových kurzů. Ideální lektor by měl být nejen dostatečně pedagogicky vzdělán, ale měl by mít i takové osobnostní kvality, aby se stal pro studující dospělé důvěryhodným rádčem a průvodcem po celou dobu studia a motivoval je k pokračování ve studiu i do budoucnosti.

The theme of this baccalaureate work is the current need to supplement adult knowledge of foreign languages. The goal of the work is to survey this problem and its possible solutions. The first chapter describes the reasons for this increased need, examines national and international documents and steps which have been taken to solve this problem. The second chapter describes the physiological changes of adult learners during the process of ageing and their motivation for studying. The general rules and description of

specific didactic methods occupy the third chapter. The fourth chapter is dedicated to adults with special learning needs. Their number is increasing as is the real need for solving their problems. The fifth chapter is a summary of the most common reasons for the failure of language studying from both the point of view of the student and the study organizer. This work concludes that there is a lack of understanding about adult education due to a widespread belief that adults are not capable of studying and that more information should be made available. Another problem is with the quality of language teachers. The ideal teacher should have sufficient pedagogic education as well as good personal qualities to be a trusted adult adviser and guide during study. He should also motivate adult learners to continue their studies.

0 Úvod

Při volbě tématu své bakalářské práce jsem vycházela z osobní zkušenosti při práci v nadnárodní společnosti, která vstoupila na český pracovní trh a zastihla mnohé pracovníky zcela nepřipravené na nezbytnou komunikaci v cizím jazyce. To vedlo zprvu k častým improvizacím a mnozí z nich byli postaveni před nelehkou volbu se buď cizí jazyk do určité doby doučit, nebo se spokojit s nejnižšími pracovními pozicemi. Další rozhodující skutečností se pro mě stala mimořádná příležitost sledovat při práci svého manžela, který je profesionálním lektorem angličtiny pro dospělé. Byla jsem jím také v několika případech přizvána i k řešení některých nestandardních situací, kdy bylo potřeba upravit studijní pomůcky a texty pro specifické potřeby dospělých studentů a uvědomila jsem si, že studující dospělí se potýkají s řadou zdánlivě banálních problémů, které ale mohou zásadně ovlivnit výsledek výuky. Žijeme v hektické době a jen málokterý dospělý má pravidelně čas se učit z učebnice, vypracovávat gramatická cvičení a vypisovat si slovíčka. Přesto není nemožné se cizí jazyk naučit. Víc než kdy jindy je však třeba zvážit možnosti každého studujícího dospělého individuálně a zvolit takovou metodu a formu studia, která mu bude vyhovovat.

Tímto tématem jsem se již v menší míře zabývala i v zápočtové práci pro předmět Pedagogická psychologie pro dospělé a vzhledem k jeho aktuálnosti jsem se rozhodla jej rozvést do hloubky. Při zpracovávání vycházím převážně z literatury a internetových zdrojů, které se výukou cizích jazyků přímo i nepřímo zabývají. Praktické zkušenosti, které jsou v této práci popsány, jsem získala především prostřednictvím pozorování a někdy i aktivních zásahů do výuky soukromých studentů anglického jazyka, kteří byli nebo stále ještě jsou studenty mého manžela. Dalším zdrojem

informací o tom, jak výuky cizích jazyků probíhá v praxi, se stali dospělí studenti cizích jazyků. Jejich pohled na současnou nabídku výuky cizích jazyků je přínosný především v tom, že oni jsou právě cílovou skupinou, na kterou se tato práce zaměřuje, a poskytují organizátorům jazykové výuky velmi důležitou zpětnou vazbu o její úspěšnosti nebo nedostatcích.

Celá práce je tematicky rozdělena do pěti kapitol a zakončena závěrem. První kapitola se zabývá nároky na jazykové znalosti moderního člověka. Znalost alespoň jednoho cizího jazyka se v čím dál tím větší míře stává nezbytností nejenom v zaměstnání, ale i v běžném každodenním životě. Protože se nejedná o problém jen občanů České republiky, ale v podstatě o problém celosvětový, jsou v této kapitole popsány i národní a mezinárodní dokumenty a postupy, které se řešením této problematiky zabývají.

Druhá kapitola se je zaměřena na popis fyziologických změn u studujících dospělých, ke kterým dochází v průběhu stárnutí. Tyto změny především paměti a smyslových orgánů s rostoucím věkem stále více ovlivňují schopnost dospělého učit se a kladou zvýšené nároky zvláště na přípravu studijních materiálů a dalších podmínek pro studium dospělých obecně. Dále se tato kapitola zabývá motivací dospělých ke studiu. Motivace je pomyslnou hnací silou celého procesu studia. Ani sebelepší studijní podmínky a materiály nemohou vést k úspěšnému studiu cizích jazyků, pokud studující dospělý nevěří, že toto studium má pro něj smysl, a že může být i úspěšné.

Třetí kapitola popisuje obecné zásady efektivní výuky a zabývá se vybranými didaktickými metodami, které lze rozdělit na tři základní skupiny. V první skupině jsou metody využívající moderní technologie, ve druhé

skupině jsou mnemotechnické metody, které umožňují lepší zapamatování textů a slovních spojení. Poslední je skupina, která využívá psycho-relaxační postupy a je zastoupena dnes velmi populární sugestopedií. Na první pohled je to velice snadná metoda, jak se rychle a efektivně naučit cizí jazyk, a tak je i často prezentována prodejci studijních materiálů. Ve skutečnosti se však jedná o složitější proces, který sice může být velice úspěšný, ale pouze pokud je přesně dodržen postup studia, což bývá často podceňováno.

Zvláštní kapitola je věnována studujícím dospělým se specifickými poruchami učení. Tyto poruchy jsou i v současnosti ještě stále více spojovány spíše s dětmi než s dospělými, ale je třeba připustit si fakt, že roste počet těch, kteří se specifickými poruchami učení bojují i v dospělosti. Protože se tu obecně nejedná o poruchu intelektu, ale spíše vnímání okolí a schopností příjmu informací, může vhodná volba didaktických metod a úprava studijních materiálů výrazně zvýšit šanci takto postižených jedinců na úspěšné studium cizích jazyků.

Pátá kapitola je zaměřena na praktické zkušenosti s výukou cizích jazyků a odhaluje nejčastější nedostatky, ke kterým v praxi dochází. Příčiny neúspěchu lze hledat jak na straně studujícího, tak i na straně organizátora studia, který bývá, kromě samostudia, zpravidla v jazykových kurzech zastoupen lektorem. Právě správná volba kvalitního lektora cizích jazyků je jedním z klíčových momentů při plánování úspěšné jazykové výuky.

Bakalářská práce je zakončena závěrem, který shrnuje uvedené poznatky a vyvozuje z nich závěry. Text je pak ještě doplněn přílohami, které mají názorně dokreslit některé zjištěné informace.

Chtěla bych tímto poděkovat doktorovi Martinovi Kopeckému, který byl mým odborným konzultantem. Dále svému manželovi Stephenu J. C. Crawley, který mi dovolil pozorovat jej při práci a shromáždit tak poznatky z praktické výuky anglického jazyka u dospělých. Zvláštní poděkování patří inženýrce Zuzaně Fliegerové ze Státního ústavu pro kontrolu léčiv, díky které jsem získala informace o změnách požadavků na jazykové znalosti zaměstnanců státního sektoru a zároveň názor na současné možnosti jazykové výuky pro dospělé z pohledu studenta. Mé poslední poděkování patří všem studujícím dospělým, kteří se se mnou podělili o své zkušenosti z výuky cizích jazyků a poskytli mi tak cenný materiál pro tuto bakalářskou práci.

1 Nároky na jazykové znalosti moderního člověka

S potřebou znalosti cizích jazyků se člověk setkává v menší či větší míře v každodenním životě, ať již soukromém nebo pracovním, při vzdělávání se nebo také při hledání zaměstnání. Klíčem k úspěšnému studiu je vědomí rozšířených možností, které nám znalost cizího jazyka přinese. Pochopitelně budou rozhodovat i individuální cíle a studijní i osobní priority, avšak je tu i obecné hledisko, které vychází z nároků na moderního člověka v současné společnosti.

1.1 Kulturní a společenské nároky

Potřeba znalosti cizích jazyků u dospělých není ničím novým, avšak obzvláště otevřením hranic po revoluci 1989 se občanům České republiky zvýšily možnosti cestovat a studovat v zahraničí, a to prakticky bez omezení, které tu byly dříve. Zde je nesporná potřeba umět se domluvit v cizí zemi nebo dokonce i studovat v cizím jazyce. Hranice se však otevřeli i pro cizince, kteří cestují naopak do naší země a jen zřídka mluví česky. Setkáváme se s nimi prakticky všude a záleží na nás, zda s nimi budeme schopni komunikovat od nejzákladnějšího ukázání cesty až po pokročilejší předávání informací. Zda jsme schopni např. správně vyslovit jejich jména alespoň v těch nejběžnějších jazycích jako je angličtina a němčina. Těm pokročilejším se pak naskýtají možnosti běžné konverzace s rodilým mluvčím, sledování divadelních her a filmů v originálním znění, četba literatury bez potřeby překladu a poslech hudby, kdy kromě melodie vnímáme i podstatu textu. Ani reklamy, které často i jen podvědomě vnímáme kolem nás, nejsou ušetřeny vlivu cizích jazyků a někdy těm, kdo nerozumí užitému jazyku ani nedávají smysl. Každý uživatel internetu pak ví, že zadáním hledaného hesla ve vyhledávači jen v češtině je značně

limitován v množství informací, které obdrží, zatímco při rozšíření možností i na cizojazyčné zdroje se množství informací zněkolikanásobí.

Je třeba zmínit se i o stále populárnější možnosti stát se tzv. hostitelskou rodinou. Většinou se jedná o projekt organizovaný základní nebo střední školou, kdy se čeští žáci nebo studenti a jejich rodiny stávají na týden nebo déle hostiteli zahraničního žáka nebo studenta, kterého pak na oplátku za stejných podmínek navštíví v jeho rodné zemi. Ačkoliv hlavními aktéry jsou zde žáci nebo studenti, jedná se již dle názvu o akci, které se aktivně účastní celá rodina. Zde se naskýtá mimořádná příležitost pro všechny členy rodiny zapojit se do poznávání kultury a zvyklostí jiného národa i aktivního využití cizího jazyka. Úspěšná výměna hostitelství pak sama o sobě nekončí, ale v ideálním případě pokračuje i dále bez ohledu na to, že oficiální projekt již skončil např. pomocí emailů nebo dokonce dalšími osobními návštěvami. Možnost aktivního použití jazyka ostatně patří mezi jedny z nejsilnějších motivací, protože dávají smysl tomu, proč se člověk cizí jazyk učí.

Rozsahem aktuálních znalostí cizích jazyků v Evropské unii se zabývala např. studie nazvaná „Evropané a jejich jazyky“, kterou na svých webových stránkách zveřejnil Český statistický úřad dne 20. listopadu 2007. Z této studie vyplývá, že 56% občanů EU se domluví alespoň jedním cizím jazykem, 28% dalšími dvěma a 11% dokonce třemi jazyky. Stále je tu ovšem 44% dotázaných, kteří mluví jen svou mateřštinou. Mimo jiné byly dotazovaným položeny i otázky na zjištění nejčastěji používaných cizích jazyků a důvody, pro které by se rozhodli cizí jazyk studovat. (*Graficky znázorněné výsledky některých šetření jsou dále součástí příloh A – G*).

Shrneme-li zjištěné poznatky, zjistíme, že počet občanů Evropské unie, kteří považují znalost cizích jazyků, za nezbytnou neustále vzrůstá. Zatímco v roce 2001 to bylo 72%, v roce 2005 to již bylo 83%. To samo o sobě znamená, že občané Evropské unie si stále více uvědomují užitečnost těchto znalostí nejspíše i proto, že je mohou sami v praxi používat (Evropská Komise, 2005).

1.2 Nároky zaměstnavatelů a pracovní příležitosti

Využití znalosti cizích jazyků na trhu práce je samostatnou kapitolou. Již dříve bylo běžné najít v inzerátech zaměstnavatelů informaci, že znalost cizího jazyka je výhodou nebo dokonce podmínkou zaměstnání. Mnohdy však k praktickému užití jazyka na pracovišti nakonec nedošlo. Výjimku tvořili jen společnosti zabývající se exportem nebo importem do zahraničí, kde omezené množství zaměstnanců obstarávalo komunikaci se zahraničními partnery. Tato situace se však především po přijetí České republiky do Evropské unie změnila. Vstupem zahraničních společností na český pracovní trh, se stále více objevovala potřeba aktivní znalosti cizích jazyků jako nezbytná součást pro plnění pracovních povinností. Mnohdy začali být pracovníci v každodenním kontaktu se zahraničními kolegy, kteří byli vysláni mateřskou zahraniční společností, aby vedli nebo doplnili tuzemský pracovní tým. V dohodnutém jazyce se pak začali předávat i zprávy a pokyny v rámci celé organizace. Výjimkou už v dnešní době není ani to, že naopak čeští pracovníci odjíždějí na stáže do zahraničí, kde jsou již zcela závislí na své schopnosti domluvit se v cizím jazyce.

Potřeba jazykových znalostí v zaměstnání dnes nepramení jen z vnitřní potřeby dané organizace, ale i ze strany zákazníků. Žádná moderní organizace si nedovolí odmítnout zákazníka jenom proto, že nemluví

např. česky. Většina z nich pak v České republice nabízí jako další jazyk pro komunikaci nejčastěji angličtinu. Již při zavolání na kontaktní telefonní číslo má zákazník v hlasovém systému možnost volby mezi komunikací v češtině nebo v angličtině a podle jeho volby jsou mu pak nabízeny další možnosti, o které by mohl mít zájem, až ke konečnému připojení na operátora hovořícího příslušným jazykem. Ačkoliv je angličtina zatím nejrozšířenější, není již takovou výjimkou např. u telekomunikačních společností dohodnout si kontakt s rusky nebo vietnamsky mluvícím operátorem, i když to zatím není ještě možné přímo, ale až po zpětném kontaktu z dané organizace.

Vstup do Evropské unie podstatným způsobem změnil nejen soukromý sektor, ale i požadavky na jazykové znalosti zaměstnanců sektoru státního. Státní zaměstnanci se již neřídí jen zákony, normami a nařízeními v rámci vlastního státu, ale i těmi, které byly schváleny pro členské země celé Evropské unie. To sebou pochopitelně přineslo potřebu doplnit jazykové znalosti státních zaměstnanců, aby byli schopni svoji práci vykonávat a zároveň i zpětně reportovat dosažené výsledky i partnerským institucím ostatních zemí. Jako příklad můžeme uvést práci zaměstnanců Státního ústavu pro kontrolu léčiv, kde je nezbytné neustále sledovat aktuální vývoj situace v rámci Evropské unie, komunikovat se zahraničními kolegy na obdobných pozicích a zároveň i předávat výsledky získané v rámci České republiky. Pokud by se všichni zúčastnění z důvodu jazykových bariér museli spoléhat na práci tlumočnicků a překladatelů, tak by se celá situace nesmírně komplikovala. Z tohoto důvodu bylo nezbytné přijmout opatření, která mají vést ke zlepšení jazykových znalostí jednotlivých státních zaměstnanců a definují specifické úrovně znalostí nezbytné pro konkrétní pracovní pozice.

Změna požadavků zaměstnavatelů na jazykové znalosti se pochopitelně odrazila i ve způsobu, jakým jsou potenciální zaměstnanci vybíráni. Dnes již často nestačí jen uvést přehled jazykových znalostí v životopisu, ale uchazeč o práci je u některých organizací podrobován i písemným jazykovým testům, které jsou pak následovány osobními pohovory v daném cizím jazyce. Zde se vyplatí ohodnotit své jazykové znalosti pravdivě, aby se uchazeč např. zbytečným podhodnocením nepřipravil o pracovní příležitost. V poradně serveru www.hledampraci.cz uvádějí např. následující radu: „... *ne na všech místech je potřebná znalost Aj na úrovni FCE (asi nejznámější jazyková zkouška). Z tohoto důvodu je třeba definovat co možná nejpřesněji znalost jazyka. Nepřidávat si, ale ani se nepodceňovat. Právě uvedené podceňování, je velkým problémem. Zatím co 20letý kandidát napíše do CV Aj komunikativně a je schopen říci pouze „Good morning, my name is ...“, tak starší kandidát, který komunikoval v práci s německým nadřízeným nebo klientem napíše němčina pasivně...“*. (Poradna Hledám práci, 2008). Zde je patrná tendence dospělých uchazečů se spíše podceňovat, protože oproti mladším uchazečům mají často nižší sebevědomí. V konečném důsledku to však může znamenat, že potenciální zaměstnavatel nechá ve výběrovém řízení spíše postoupit uchazeče, který své znalosti přecenil, protože pro něj bude zajímavější minimálně do té doby, než zjistí skutečnost.

Výše uvedený příklad odkrývá další z problémů souvisejících s výukou cizích jazyků u dospělých. Sebevědomí dospělého člověka je, snad až na ojedinělé výjimky, velice křehká záležitost a jedním ze sebeobranných mechanismů je i záměrné vyhýbání se tomu, co by dospělému mohlo přinést zklamání z vlastního neúspěchu. Proto je tak velmi důležité, aby měl dospělý student ke studiu podmínky a možnosti, které odpovídají jeho individuálním potřebám, aby i on sám uvěřil, že může být úspěšný.

1.3 Důležité pojmy a dokumenty týkající se výuky cizích jazyků

Problematika potřeby doplnit jazykové znalosti nejen u dospělých se neomezuje na jedince, ale řeší se již na celonárodní i mezinárodní úrovni. To je samo o sobě dokladem toho, že se nejedná o banální problém. Proto dříve než se zaměříme na výuku samotnou, uvedeme několik podstatných pojmů a dokumentů, které dotváří zázemí pro výuku cizích jazyků.

1.3.1 Strategie celoživotního učení (2007-2013)

Tato strategie formuluje novou koncepci pojetí procesu vzdělávání v Evropské unii a vládou České republiky byla schválena usnesením číslo 761/2007 dne 11. července 2007. Propojuje prakticky všechny typy vzdělávání, ať již v systému i mimo něj se zaměstnáním, a to kdykoliv během života. Jako jednu z priorit si stanovuje „naučit lidi učit se“ (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, s. 6-8).

Celý strategický plán je rozsáhlý a navazuje na předchozí dokumenty, které schválila Evropská unie. Jedná se především o Lisabonskou strategii z března 2000, která si klade za cíl, citují: *„transformaci Evropy na nejdynamičtější a nejvíce konkurenceschopnou ekonomiku světa založenou na znalostech, poskytující trvalý růst, vytvářející více a lepších pracovních míst a udržující sociální soudržnost“*. V této strategii má právě celoživotní učení klíčovou roli. Lisabonská strategie byla dále definována v prvním oficiálním dokumentu ve Stockholmu 2001 o uceleném evropském přístupu k národním politikám v oblasti vzdělávání a odborné přípravy. Dále pak v Barceloně 2002, kdy Evropská rada schválila pracovní postup pro celý proces v dokumentu Vzdělávání a odborná příprava

v Evropě (Vzdělávání 2010). Výčet všech dokumentů, které novou strategii ve vzdělávání rozpracovávají, tímto zdaleka nekončí. Výše zmíněné dokumenty jsou však klíčové pro zahájení změn ve vzdělávání dospělých, a ovlivňují i výuku cizích jazyků u dospělých (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, s. 12-17).

Česká republika na tyto dokumenty reagovala vytvořením Národního strategického referenčního rámce České republiky (2007-2013), který byl zpracován v květnu 2006. Mimo jiné se v něm uvádí, že český vzdělávací systém není přizpůsoben potřebám a možnostem dospělých ani potřebám zaměstnavatelů. Z pohledu výuky cizích jazyků jsou zajímavé analýzy jazykových znalostí obyvatelstva České republiky, které konstatují, že se jedná o vážný problém, neboť znalosti českého obyvatelstva jsou nedostatečné a ve srovnání s obyvateli jiných členských států poloviční. Při srovnání s ostatními novými členskými zeměmi Evropské unie dokonce horší než poloviční. Jako příčiny uvádí nedostatek kvalifikovaných lektorů, zastaralé metody výuky a fakt, že školy nenabízejí studijní programy atraktivní pro dospělé (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, s. 32-35).

Strategie řešení problémů se vzděláváním dospělých v České republice obecně je založena především na podpoře vzdělávání pedagogickým pracovníků ve využívání specifických metod výuky při práci s dospělými a dále na vytvoření systému efektivních poradenských a informačních center o vzdělávání a zaměstnání. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, s. 62-63). Řešením problémů s jazykovou nedostatečností se bude dále speciálně zabývat Národní plán výuky cizích jazyků (bod 1.3.2)

1.3.2 Národní plán výuky cizích jazyků

Tento plán byl schválen vládou České republiky 21. prosince 2005 pro období 2005–2008 a jeho podstatou je zvýšení jazykových znalostí a jazykových kompetencí obyvatelstva České republiky. Celý plán obsahuje několik strategických linií, které se týkají především vytvoření dostatečného zázemí vhodného pro výuku cizích jazyků. Zaměřují se v první řadě na zajištění dostatečného množství kvalifikovaných učitelů jazyků, aplikaci moderních výukových metod, rozšíření jazykového vzdělávání pomocí e-learningu (bod 3.2.1), který je pro dospělé studenty někdy jediným východiskem při jejich časovém zaneprázdnění, a neopomíná ani tzv. znevýhodněné skupiny obyvatel České republiky jakými jsou např. ženy vracející se z mateřské dovolené, lidé starší 50 let apod.

Celkem obsahuje struktura Národního plánu pro výuku cizích jazyků osm bodů (viz. příloha H), které se zaměřují na jednotlivé skupiny obyvatelstva od předškolních dětí až po pedagogické pracovníky. Pátý bod se týká výuky cizích jazyků v rámci dalšího vzdělávání a je zaměřen právě na dospělé studující. V plánu je podpora výuky zavedením tzv. „vzdělávacích poukázek“, podpora vybudování Národního jazykového portálu (bod. 1.3.3), který bude nabízet zdarma e-learningové jazykové kurzy v různých jazykových úrovních, definovaných Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky (bod 1.3.4). Do výuky by mělo být rovněž zavedeno Evropské jazykové portfolio (bod 1.3.5). (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2005).

1.3.3 Národní jazykový portál

Národní jazykový portál je veřejnosti dostupný na webové stránce www.portaljazyku.cz a je zaměřený, cituji: „... na jazykové vzdělávání především v České republice. Neopomíjí témata týkající se vzdělávání v širším významu. Uživatelé zde najdou užitečné studijní a výukové materiály, texty, dokumenty i pozvánky na různé akce ... Smyslem realizace tohoto projektu je podporovat celoživotní vzdělávání a rozvoj jazykových kompetencí všech lidí bez rozdílu věku. Naším hlavním cílem je podávat uživatelům komplexní a aktuální informace v oblasti jazykového vzdělávání i v oblasti vzdělávání v širším slova smyslu.“

Zde mohou zájemci mimo jiné nalézt zdarma odkaz na e-learningové kurzy angličtiny, němčiny, francouzštiny, italštiny a španělštiny v různých stupních obtížnosti a pro všechny věkové kategorie. Jazykové výukové programy spustil server Seznam.cz ve spolupráci se společností LANGMaster Group, a. s. v září 2008 (LANGMaster Group, 2008).

1.3.4 Společný evropský referenční rámec pro jazyky

Společný evropský referenční rámec pro jazyky (angl., Common European Framework of Reference for Languages, zkratka CEFR) je dokument, který vydala Rada Evropy v roce 2001 a jeho cílem je usnadnit srovnávání odlišných systémů jazykových kvalifikací v různých zemích Evropské unie. Vymezuje 3 základní úrovně znalosti jazyka, a to A – uživatel základů jazyka, B – samostatný uživatel a C - zkušený uživatel. Dalším dělením na 2 podúrovně pro každou skupinu, dává celkem 6 stupňů pokročilosti (viz příloha CH). Dle přesného popisu by měl být každý zájemce schopen subjektivního hodnocení svých znalostí při užívání

jazyka a zvolení příslušné úrovně. Zvolenou úroveň pak uvede v jazykovém pase, který je součástí Evropského jazykového portfolio (více bod 1.3.5). Podstatou je, že takto ohodnocená úroveň znalostí je snadno identifikovatelná i v jiných zemích Evropské unie, což značně usnadňuje situaci, pokud má zájemce v úmyslu zde studovat nebo pracovat, protože nemusí obtížně popisovat dosažené jazykové znalosti. (Hubáčková, 2008)

1.3.5 Evropské jazykové portfolio

Evropské jazykové portfolio (angl. European Language Portfolio) je sbírka pokynů pro jednoduché určení úrovní jazykových znalostí a jejich záznam. Skládá se celkem ze tří částí:

- 1) Jazykového pasu, kde je přehled úrovně jazykových znalostí.
- 2) Jazykového životopisu, který popisuje proces učení cizím jazykům.
- 3) Souboru dokumentů a prací, který obsahuje sbírku osobních prací.

Cílem tohoto dokladu je mimo jiné usnadnit evropskou mobilitu, pomoci rozpoznat zaměstnavatelům a vzdělávacím institucím jazykové znalosti potenciálního zaměstnance nebo studenta. Pro samotného vlastníka Evropského jazykového portfolio je přehledem dosažených znalostí, vede k sebehodnocení a pomáhá motivovat k dalšímu studiu i stanovení nových cílů (příloha I a J).

1.3.6 Komise Evropské unie pro mnohojazyčnost

Výše zmíněná komise byla ustanovena, aby průběžně monitorovala situaci týkající se úrovně jazykových znalostí občanů členských států Evropské unie a navrhovala opatření a doporučení vedoucí k jejímu zlepšení. Komisař Leonardo Orban z této komise zveřejnil 18. září 2008 v Bruselu dokument s názvem *Mnohojazyčnost: přínos pro Evropu i společný závazek*. Dokument je sdělením adresovaným Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů a týká se dalších cílů členských států Evropské unie při odstraňování jazykových bariér. Ve zprávě se uvádí, že již 10 milionů Evropanů v současnosti pracuje v jiném než domovském státě a čím více získává život Evropanů mezinárodní charakter, tím více stoupá i potřeba rozšíření jazykových znalostí jeho obyvatel. Již v roce 2002 byl stanoven tzv. barcelonský cíl, tj. dosažení toho, aby každý občan Evropské unie uměl kromě mateřštiny ještě další dva jazyky. Proto komise vydává řadu doporučení a výzev členským státům, aby se zapojily do tohoto úsilí. Jednou z výzev je v rámci celoživotního učení věnovat větší pozornost právě dospělým a doplňování jejich jazykových znalostí, a to prostřednictvím pružnější nabídky výukových metod pro dospělé a motivačními programy. Pro plnění daných cílů je podstatné i uvolnění finančních prostředků Evropské unie na podporu jazykové výuky, což je jedna z nezbytných podmínek právě pro vytvoření již zmíněného dostatečného zázemí vhodného pro jazykovou výuku. Celková revize toho, jak se členské státy zapojily do plnění výše uvedeného cíle, pak bude provedena v roce 2012. (Komise Evropské unie pro mnohojazyčnost, 2008)

2 Studující dospělí

Vytvoření dostatečného zázemí vhodného pro jazykovou výuku není jedinou podmínkou pro úspěšné dosažení cíle. Aby bylo možné využít vhodně všech prostředků, nových technologií i studijních materiálů, je nezbytné porozumět dospělým studujícím, jejich mentalitě, motivacím, možnostem i schopnostem a přesvědčit je, že studium cizích jazyků je i v jejich případě nejen možné, ale má i šanci na úspěch.

Jedněmi snad z nejčastějších důvodů, které dospělí uvádějí, jako argumenty proč se nemohou učit cizí jazyk, jsou věk a nedostatek času. Věk sám o sobě není překážkou, což dokazují třeba i studenti - senioři studující na Univerzitách třetího věku. Nicméně je nezbytné respektovat změny, které se při stárnutí lidského organismu projevují, protože mohou hrát rozhodující roli při vytváření podmínek pro studium. Jako příklad můžeme uvést dospělého, kterému ve studiu brání nadměrný hluk v učebně, což jednak znesnadňuje porozumění lektorovi a zároveň i nadměrně ruší jeho pozornost. Nedostatek času jako argument může být rovněž opodstatněný, protože dospělý studující má většinou pracovní i osobní závazky, avšak i zde můžeme studijní podmínky částečně přizpůsobit tak, aby odpovídali časovým možnostem daného studujícího a jako příklad můžeme uvést již zmíněný e-learning.

Jaroslav Mužík shrnul specifickou dospělého člověka jako objektu výuky do tří skupin. První se týká již zmíněných fyziologických změn (dále bod 2.1), druhá skupina zahrnuje psychické odlišnosti dospělých, mezi které patří jiné vnímání a pojetí času a hospodaření s ním. Každý dospělý také jedná podle určitého žebříčku norem a hodnot, má hlubší pocity zodpovědnosti spojené s promýšlením životních plánů a je citlivý na

neúspěch. Do třetí skupiny zařadil sociální podmíněnost studia. Dospělý musí studiu přizpůsobit soukromý život a tím pro něj vzniká nová životní situace, se kterou se musí vyrovnat. Uvědomí-li si organizátor výuky tyto skutečnosti a s tím i jejich příznivé a nepříznivé vlivy, tak má možnost na ně být v procesu výuky náležitě připraven (Mužík, 2004, s. 28-29).

2.1 Fyziologické změny

2.1.1 Paměť

Jak jsme již uvedli na příkladu studentů – seniorů, je lidský mozek schopen učit se po celý život až na poslední tzv. terminální stadium, ve kterém dochází k výraznému poklesu intelektuálních schopností před smrtí.

Vývoj paměti dospělého člověka závisí na jeho věku, způsobu života a zatěžování paměti. Typická je tzv. specializace spojená s pracovní činností, která umožňuje lidem, aby si i do vysokého věku vybavovali i nejmenší detaily spojené s výkonem své profesní činnosti. Naopak u těch druhů a typů paměti, které jedinec nepoužívá, dochází k výraznému poklesu. U všech jedinců klesá výkonnost při potřebě změny pozornosti, změny strategie a volného asociačního vybavování a až na individuální výjimky při využívání krátkodobé paměti. Rozdíly jsou patrné i u smyslového vnímání. Pokud jsou např. informace předávány příliš rychle, tak dochází k problémům při sluchovém vnímání. Pomalejší tempo je prospěšnější i u zrakové stimulace. Opakované předkládání učebního materiálu zvyšuje krátkodobé zapamatování u starších osob. Dospělý tedy potřebuje více času, aby byl schopen zpracovat nové informace a vytvořit si dostatečně silnou pamětní stopu, aby se stala trvalou. Proto je výhodnější, aby studijní skupiny byly menší a lektor měl tak

dostatek prostoru reagovat na individuální potřebu tempa práce jednotlivých studentů. (Hartl, 1999, s. 137–138)

Proběhlo mnoho výzkumů, které se pokoušely zjistit, na jakém principu funguje lidská paměť v závislosti na věku. U dětí dochází při poznávání světa a vnímání nových podnětů k mimovolnému ukládání do paměti díky plastičnosti mozkové kůry. Proto jsou schopny se prakticky bez námahy naučit i více cizích jazyků najednou. Většina studií však uvádí, že toto období končí zhruba ve věku 12 let (Stenzl, 2006). Mimovolní učení funguje i ve vyšším věku, ale mění se obsah, který je dospělý schopen se naučit. Mozek se zaostřuje jen na informace, které považuje za důležité a potřebné, a které mu dávají smysl. V pozdních fázích života pak dochází ke ztrátě pružnosti myšlení. Libor Stenzl, lektor jazykové školy International school ITS uvádí, cituji: *„Starší člověk nedokáže přijmout jiný model uvažování. Dobrým příkladem toho je předpřítomný čas v anglickém jazyce, u nějž bude senior marně hledat souvislost s českými časy. Jinými slovy jeho myšlení neopustí hranice češtiny...V učení se také projevuje nedůvěra instinktu a smyslům. Seniori nevěří svému sluchu a angličtinu vyslovují tak, aby se podobala psané formě...Jsou nejistí, pokud si mají domýšlet význam slov a dožadují se přesného překladu. Stejně tak vyžadují pravidla na každou maličkost, kterou by mladší člověk ani neřešil...”* (Stenzl, 2006)

Vědci z torontské university vedené doktorkou Ellen Bialystok, uskutečnili v roce 2004 zajímavou studii zaměřenou na zjišťování souvislosti mezi jazykovými znalostmi a stavem mozku ve stáří. Studie srovnávala skupiny lidí z Kanady a indického Tamilnádu, kde od dětství hovoří dvěma jazyky (bilingvisté), a srovnávala je se skupinami stejně starých lidí v rozmezí 60 až 88 let, kteří hovoří jen jedním jazykem. Výzkumy ukázaly, že bilingvisté dosáhli výsledků, které jsou běžné ve věkové skupině 30 - 59

let. Obecně lépe odolávali psychickým potížím stáří jako je Alzheimerova choroba a demence a snadněji se přizpůsobovali střídání zátěží. Příčinu těchto rozdílů nachází tým doktorky Ellen Biaslystok v dětství bilingvistů. V té době se mozek naučí používat mechanismus „vypínání“ toho jazyka, který v daný moment nevyužívá. Tato schopnost přepínání a zaměřování mozku vede podle studie v pozdějším věku k zachování vysoké psychické kapacity mozku. (Česká tisková kancelář, 2004)

Učení se cizím jazykům lze tedy v každém věku, avšak je potřeba brát ohled na specifické možnosti paměti studujících dospělých a především seniorů. V tomto směru jsou efektivnější spíše menší studijní skupiny, kde je zvláště u seniorů vhodnější složení z jedinců přibližně stejného věku. V praxi se osvědčilo připomenout zvláště starším studujícím, že pokud jsou schopni, mnohdy po mnohaletém každodenním luštění vyřešit i ty nejsložitější křížovky ve velice krátkém čase, tak není důvod se domnívat, že jejich paměť je již příliš špatná na to, aby se byli schopni naučit slovíčka cizího jazyka. Jedná se jen o to, aby si místo často opakovaných slov v křížovkách opakovali slova a slovní spojení cizího jazyka. Často bývají velmi potěšeni, pokud si uvědomí, že i v křížovkách se otázky např. na ukazovací zájmena v anglickém jazyce někdy vyskytují.

2.1.2 Smyslové změny

Nejvýrazněji si uvědomujeme vliv stárnutí, který se projevuje na výkonnosti zraku a sluchu. Více než 85% učení se totiž uskutečňuje prostřednictvím zraku, který se v průběhu života postupně zhoršuje. V průběhu stárnutí se např. vlivem změn na duhovce a zornici prodlužuje čas reakce na změnu osvětlení. Intenzita osvětlení místa, kde probíhá studium,

by proto měla být adekvátní k možnostem studujícího. Tam, kde studentovi ve 20 letech stačí 100 W žárovka, člověk kolem 50 let potřebuje již 188 W a v 70 letech dokonce 300 W. Zrakové schopnosti snižuje i špatný druh osvětlení a nevhodné stínění. Dochází-li k oslnění nebo odrazu světla na lesklých předmětech, zhoršuje se schopnost koncentrovat pozornost na text a rozlišovat detaily. Ztráta ostrosti vidění je další podstatnou změnou zraku. Zatímco zaostření předmětu trvá mladým lidem 2 sekundy, tak dospělým nad 40 let to již trvá 3 a více sekund. Tato skutečnost prodlužuje rychlost reakce dospělého, který se má např. soustředit střídavě na interaktivní tabuli a poznámky, které si zapisuje. S věkem také dochází k poklesu schopnosti rozlišovat barvy. Stoupá potřeba množství modrého světla, aby mohla být tato barva vnímána. Naopak dobrá rozlišovací schopnost červené je i ve stáří uchována. Zhruba od věku 35let a výše je potřeba užívat kontrastnějších barev, které studujícímu pomohou lépe rozlišit schémata od textu. (Hartl, 1999, s. 113–115)

Sluch je využíván k učení z 10%, avšak doplňuje se se zrakem do té míry, že je-li jeden z těchto dvou smyslů oslaben, tak jej ten druhý kompenzuje. Příjem zvuku je u člověka určován sluchovou ostroostí a záleží na tom, k jakému opotřebení sluchu v průběhu života dochází. Lidé žijící v hlučnějším prostředí mívají ve věku 55 až 64 let ztrátu sluchu přibližně měřitelnou 45 dB oproti lidem žijícím v klidnějším prostředí, kteří vykazují průměrnou ztrátu sluchu o 18 dB. To by mělo být při výuce dospělých zohledněno a kompenzováno např. tak, že lektor bude mluvit pomalu, srozumitelně, s používáním spíše kratších vět, protože při poklesu sluchových schopností je vnímání dlouhých vět, cizích a neobvyklých slov obtížnější. Proto je rovněž doporučeno doplňovat výklad např. psaním hesel na tabuli. Čím je člověk starší, tím více jej také ruší vedlejší zvuky a u dospělých se obecně doporučuje udržet jejich hladinu pod 25 dB.

Neschopnost zřetelně slyšet a rozumět může vyvolat až emoční poruchy, jako je skleslost, úzkost nebo frustrace. Tím i následně klesá samotná motivace ke studiu, které se za těchto podmínek stává velice obtížné. (Hartl, 1999, s. 116–120)

2.3 Motivace ke studiu

Dospělý člověk nemá stejnou povinnost studovat jako je tomu u školou povinných dětí. Jestliže nemá důvěru v dosažení úspěšného cíle, tak jej nemohou ani nařízení a případné hrozby např. ztráty zaměstnání donutit, aby dobrovolně studoval, protože situaci považuje za beznadějnou. Jednou z podstatných podmínek úspěšného studia je tedy dostatečná motivace dospělého studujícího. Neprospívá však ani příliš nízká motivace ani příliš vysoká. Proto je třeba nalézt motivaci, která je adekvátní dané situacemi a vhodná pro konkrétního dospělého studujícího.

Teorie motivace podle zisku je založena na dělení do třech skupin, podle toho, jak rychle je možné vidět výsledek, tedy zisk. Ziskem se v tomto případě nemyslí vždy jen finanční částka. U bezprostředního zisku, který je patrný již v průběhu vyučování to např. znamená, že dojde k probuzení zájmu o studium pod vlivem lektora nebo proto, že studující se ve studijní skupině cítí příjemně. Dochází tedy k sociálnímu uspokojení. Krátkodobé zisky jsou viditelné v následujících dnech a patří k nim zadostiučinění, že studující mohl uplatnit nově nabytou zkušenost např. využitím nových slovíček v praxi. K těmto ziskům pak patří i získání osvědčení nebo úspěšná příprava na vstup do dalšího vzdělávání či získání nového zaměstnání, proto mají vysokou motivační hodnotu. K dlouhodobým ziskům, které se projevují až po pěti a více dnech patří nárůst prestiže, profesionální mobility a třeba i

zvýšení platu. Čím později si však studující může ověřit úspěšnost v tomto směru, tím nižší je efekt této motivace. (Hartl, 1999, s. 133).

Další zajímavou motivační teorií je teorie očekávání, která také bývá označována teorií očekávání – hodnoty. Očekávání lze chápat jako posuzování pravděpodobnosti dosažení cíle. Zvláštní funkci v procesu motivace má emoce očekávání, která má formu naděje a v případě neúspěchu pak vystupuje jako obava nebo strach. (Nakonečný, 2005, s. 65-66) V podstatě se jedná o to, že studující např. přichází do jazykového kurzu s očekáváním, že se zde naučí hovořit cizím jazykem do té míry, aby se mohl ucházet o vyšší pracovní pozici, která mu byla nabídnuta, a kde je tato znalost podmínkou. V momentě, kdy se objeví i jen zdánlivě vážná překážka, záleží velice na tom, zda krizi překoná, aniž by přestal čekat dosažení svého konečného cíle. Zde hraje velkou roli pomoc a podpora např. lektora, rodiny či přátel. Pokud, však situaci nezvládne, naděje se může změnit v obavu, že nebude schopen dostát svým závazkům a zaměstnavatele, který mu vyšší pozici nabídl, tím zklame.

Každý student zahajující studium cizího jazyka vychází z určité motivace pro studium, avšak pro úspěšné zakončení studia je klíčem nejen motivace na začátku, ale i její udržení i v době, kdy se dostaví první těžkosti a drobné neúspěchy. Existuje mnoho motivačních teorií a strategií, ale nelze najít jeden zaručený postup, který bude fungovat naprosto u všech. To již vychází ze samotné podstaty lidské individuálnosti. Přesto se dají vyjmenovat obecná pravidla, která si pak každý jedinec může přizpůsobit k obrazu svému.

Zajímavý seznam motivačních pravidel byl uveřejněn na webové stránce nazvané Jazyková Laboratoř:

- 1) Počítejte s tím, že přijdou krize.
- 2) Uvědomte si, co získáte zvládnutím cizího jazyka.
- 3) Získejte informace o přínosu jazykových dovedností.
- 4) Plánujte a evidujte si své výsledky.
- 5) Odměňujte se (a trestejte).
- 6) Nevěřte, že je lepší přerušit.
- 7) Hledejte příležitosti pro využití získaných znalostí.

Pro případ krize dále autoři doporučují připravit si tzv. ochrannou lhůtu, po kterou bude student ve studiu pokračovat, i když se mu nebude dařit. Významně může rovněž pomoci přečtení všech důvodů a motivačních faktorů, které si student zapsal v počáteční euforii na začátku studia. Pokud si student uvědomí, že krize jsou běžnou součástí jakéhokoliv procesu a bude-li na ně připraven reagovat, pak je pravděpodobnost dalšího úspěšného pokračování ve studiu poměrně vysoká. (Jazyková laboratoř, 2008)

V celém motivačním procesu hraje velice významnou roli osobnost lektora a jeho přístup k výuce i ke studentům. Zoltán Dörnyei se zabýval motivačními strategiemi v jazykové třídě a je autorem postupů a doporučení pro lektory vyučující cizí jazyky. V první řadě doporučuje, aby lektor vyjadřoval osobní entusiasmus pro výuku a ujistil studenty, že výuku považuje za velmi důležitou a užitečnou. Významný je i osobní přístup k jednotlivým studentům a vytvoření příjemné atmosféry v učebně po celou dobu výuky. Proto je třeba rovněž stanovit a respektovat vnitřní normy dané studijní skupiny. Lektor je tím, kdo řeší porušení takovýchto norem, protože

jinak by mohlo dojít k výraznému zhoršení atmosféry. V průběhu studia je také potřeba průběžně připomínat přínos získaných znalostí a pochvalně hodnotit jednotlivé dosažené dílčí cíle. Cíle, které jsou v rámci studijní skupiny stanoveny, by měly být realistické. I zde je důležitou úlohou lektora, aby studentům pomohl zvolit cíle, kterých mohou skutečně dosáhnout. Nedosažitelné cíle nejsou větší motivací, ale naopak mohou vést k tomu, že student, který není, a v tomto případě ani nemůže být, s výsledky studia spokojen, končí demotivován a ve studiu často ani nepokračuje. Lektor má možnost ovlivnit motivaci studentů pomocí volby vhodných metod výuky i jednotlivých konverzačních témat, která výuku učiní zajímavou a podnětnou. To ovšem vyžaduje dobrou znalost zázemí a osobních zájmů jednotlivých studentů. Proto je prospěšné, když lektor věnuje dostatek času přípravě na výuku a seznámení se dopředu s osobními informacemi o každém z nich. (Dörnyei, 2001, s. 137 – 145)

Motivace je tedy v podstatě hnací silou, která je nezbytná pro úspěšné studium. Ideální situace nastává, pokud studující má dostatečně silnou motivaci studovat, která je dále podporována a posilována vhodnými studijními podmínkami. Mezi ty zahrnujeme vhodné studijní prostředí, správnou volbu metody výuky i studijních materiálů. Klíčovou roli hraje při skupinové výuce osobnost lektora, který má být studujícímu důstojným partnerem při procesu výuky. Kvalitní lektor, který vytvoří příjemné studijní prostředí a zvolí citlivý přístup ke studujícím i vhodné studijní metody, posílí motivaci studujících pokračovat ve studiu i po skončení jazykového kurzu. Bohužel se však setkáváme i s opačnou situací, kdy lektor často nevhodným osobním přístupem zcela odradí studující nejenom od pokračování v konkrétním kurzu, ale dokonce u nich vytvoří i averzi k danému cizímu jazyku vůbec. V tomto směru mohu uvést osobní zkušenost se třemi

lektorkami německého jazyka ze tří různých jazykových škol, které se nedokázali při večerních kurzech pro dospělé oprostít od rituální kontroly domácích úkolů a připravených pomůcek, tak jak to ve dne vyžadovali od žáků základních škol. Dospělý člověk nemá zapotřebí, aby byl veřejně kritizován nebo dokonce i zesměšňován, a proto tyto kurzy dokončil vždy jen zlomek z původního počtu studujících. Opačnou zkušenost mám s lektorkou francouzského jazyka, která nám v úvodu poděkovala za to, že po splnění pracovních i rodinných povinností ještě navštěvujeme její kurzy, což je pro ni velkou ctí. Jen pro zajímavost tento kurz ze dvaceti lidí nedokončili jen dva studující, a to z důvodu nedostatku času. A pokud jsme byli požádáni dokončit si některá cvičení, protože jsme to nestihli v hodině, tak to bez výjimky všichni učinili.

3 Didaktické metody specifické pro potřeby dospělých

Dříve než bude zahájena samotná výuka cizích jazyků, je nezbytné uvědomit si, že dospělí studující zpravidla navštěvují jazykovou výuku až po splnění všech pracovních i osobních povinností. Jejich časové dispozice jsou tedy často značně omezeny a s tím i zároveň energie, kterou jsou schopni při výuce využít. Rozdíly mezi možnostmi jednotlivých dospělých studujících jsou individuální. Obecně však platí, že vyžadují co nejefektivnější výuku, která je co nejméně náročná na čas, finance a potřebnou energii. První výsledky by pak měly být patrné co nejdříve, protože jak již bylo uvedeno výše, čím déle trvá, než se dostaví, tím větší je pravděpodobnost, že část studujících dospělých z nedostatku motivace výuku nedokončí.

3.1 Obecné zásady efektivní výuky

Nezáleží na tom, zda se studující dospělý rozhodne docházet na výuku do jazykových kurzů osobně nebo bude studovat individuálně za pomoci využití moderních technologií. Každý takový proces se vždy skládá z několika základních fází, a to je příprava, provedení a vyhodnocení. Přesnější pojmenování jednotlivých fází používá rozdělení na první fázi *motivační*, druhou fázi *vytváření vědomostí a formování dovedností a návyků*. Konečně třetí fáze je nazvána *ověřování výsledků výuky* (Mužík, 2004, s. 50-54). Většina průměrných dospělých je schopná obstojně zvládnout první kroky přípravy, protože z nějakého důvodu se rozhodnou nebo jsou vyzváni ke studiu cizího jazyka přistoupit. Avšak zůstává otázkou, nakolik je každý člověk sám osobně disciplinovaný, aby dodržel nezbytnou pravidelnost a důslednost ve výuce. Větší šanci zde mají zřejmě studující dospělí, kteří jsou svým způsobem kontrolováni např. evidencí jejich docházky do jazykového kurzu, což je okolnost, která v případě samostudia

chybí. Tady pak již skutečně záleží jen na osobní disciplíně jedince a síle motivace ke studiu. Sporným bodem pak zůstává poslední fáze objektivního zhodnocení dosažených výsledků. Proto se zdá vhodnější kombinace samostudia, které buď probíhá paralelně s docházením do jazykové výuky s lektorem, nebo je alespoň zakončeno např. složením jazykové zkoušky. Moderní technologie již dnes umožňují, aby studující absolvovali jazykové kurzy bez osobního kontaktu s lektorem pomocí různých jazykových programů na internetu a zároveň si zde průběžně kontrolovali dosažené znalosti pomocí testů. I zde je však nezbytná určitá disciplinovanost a poctivost každého jednotlivého studujícího při jejich vyplňování. Při absenci objektivní kontroly mají i dospělí studující někdy tendenci pomáhat si používáním nápovědy např. ze studijních materiálů a vypovídající hodnota výsledků takových testů je pak zkreslená.

Jestliže se studující rozhodne pro skupinovou nebo individuální výuku s lektorem, část břemene zodpovědnosti za celý proces výuky přenáší na jejího organizátora, kterým může být např. provozovatel jazykové školy nebo zaměstnavatel. Studující se pak zpravidla dostavuje v dohodnutém čase na určené místo, kde se setkává s jimi delegovaným lektorem. Úloha lektora při výuce již byla částečně popsána výše (bod 2.2), ale je nezbytné zastavit se u fáze jeho přípravy na výuku a hlouběji objasnit její podstatu. Nejedná se zde jen o přípravu materiálů, všech pomůcek a prostředků potřebných pro jednotlivé lekce, ale i o často podceňované získávání informací o zázemí a osobních zájmech studentů.

René Richterich z university v Bernu a Jean-Louis Chancerel z university Neuchâtel popisují ve své knize nazvané *Identifying the Needs of Adults Learning a Foreign Language*, přístup k výuce, který je zaměřený na studujícího. Studující je ústřední postavou celé výuky a vše u něj začíná

i končí, proto je nezbytné získat o něm dostatek informací, na základě kterých, pak bude možné vhodně zvolit studijní cíle, materiály, výukové metody i časový plán. Tento přístup rovněž zobrazili v grafu (Příloha K).

Především se jedná o základní informace týkající se jeho osobního zázemí, tj. rodinného stavu a zájmů, a dále pracovního zařazení a zaměstnání. Také je třeba zjistit jaké má dosavadní zkušenosti se studiem cizích jazyků a jaká jsou jeho další očekávání a cíle. Zvláštní pozornost by rovněž měla být věnována informacím týkajícím se specifických poruch učení u dospělých, které podstatně ovlivňují výběr studijních materiálů a metod vhodných pro výuku (bod 4). Autoři upozorňují i na možnost, že některé z výchozích informací se mohou v průběhu studia změnit. Jako příklad můžeme uvést ztrátu zaměstnání, kvůli kterému, se studující primárně rozhodl doplnit si nebo rozvíjet již získané jazykové znalosti. Taková změna může snadno vést ke ztrátě motivace k dalšímu studiu, avšak informovaný lektor má možnost pomoci studujícímu vytyčit si nový cíl např. větší šanci na nalezení nového a třeba i lepšího zaměstnání, kde by mohl jazykové znalosti opět využít. Dalším příkladem, jak je možné pracovat s výše získanými informacemi, je jejich využití při volbě konverzačních témat. Aby byla výuka zajímavá, může lektor do výuky vhodně zakomponovat témata, která se týkají osobních zájmů a koníčků jednotlivých studentů. Technicky orientovaní studenti pravděpodobně nebudou mít zájem hovořit o filosofickém pojetí smyslu života, stejně tak jako zahrádkáři o nových typech automobilů. Z praxe mohu uvést příklad studujícího, který se v době studia rozváděl a jakékoliv téma týkající se rodiny a rodinných vztahů pro něj byla nesmírně nepříjemná. Vědomost lektora o této situaci mu umožnila zvolit jiná témata. Dalším příkladem využití těchto informací v praxi je zkušenost s manažerem jedné velké společnosti. Informace o jeho zaměstnání pomohly lektorovi pochopit, proč si dotyčný není schopen činit

žádné použitelné písemné poznámky. Tento student byl zvyklý, že všechny poznámky za něj zapisují asistenti, kteří mu je pak předávají v tištěné nebo elektronické podobě. Jeho poznámky byly proto nečitelné, nepřehledné a obsahovaly příliš mnoho gramatických chyb na to, aby byly použitelné. Většinou se jednalo jen o doplnění textu z učebnice o nová slovní spojení a gramatické zajímavosti, které se při výuce objevily, proto lektor tuto situaci řešil osobním zápisem. Ačkoliv se zde jedná o zdánlivě banální problém, bez jeho odhalení a řešení by studující dospělý neměl použitelné doplňující písemné materiály.

Druhá fáze výuky, tj. její provedení navazuje na výše uvedenou přípravu, která by v ideálním případě měla stanovit i vhodné metody (bod 3.2). Poslední fází je vyhodnocení. Dnes je již ve většině jazykových škol považováno za pravidlo, že v závěru jazykového kurzu hodnotí lektor dosažené jazykové znalosti jednotlivých studujících většinou po absolvování závěrečného testu. Naopak studenti pak poměrně běžně vyplňují formulář s hodnocením lektora a jeho výuky s prostorem pro připomínky a návrhy, jak by bylo možné výuku ještě obohatit a učinit ji zajímavější a efektivnější. Je v zájmu každé jazykové školy, aby výsledky těchto hodnocení správně analyzovala a použila pro další úpravy vedoucí ke spokojenosti obou stran.

Pro ty, kdo studují samostatně, jsou alternativou nabídky jazykových zkoušek různých úrovní, a to jak národních tak mezinárodních. Množství těchto zkoušek a jejich zaměření je příliš rozsáhlé a je bezpředmětné je zde všechny jmenovat (výběr některých z nich viz Příloha L). Pokud někdo studuje cizí jazyk za určitým účelem, může se dokonce připravovat ve specializovaných kurzech na složení konkrétní jazykové zkoušky. Jako příklad můžeme test z anglického jazyka známý pod zkratkou *TOEFL - Test of English as a Foreign Language* (česky přeloženo Test z angličtiny jako

cizího jazyka), který je zpravidla vyžadován od zájemců o studium na vysokých školách ve Spojených státech amerických. Zvláštní pozornost by pak měla být věnována Státním jazykovým zkouškám, které dvakrát do roka nabízí Státní jazykové školy. Na rozdíl od většiny ostatních zkoušek, které probíhají pouze v daném cizím jazyce, tyto vyžadují v průběhu testu plynulé přecházení mezi oběma jazyky, tedy mateřským i testovaným. Osobně jsem se setkala s tím, že zaměstnavatel trval pouze na této zkoušce. Někdy se totiž stává, že člověk hovořící i plynule cizím jazykem sice ví, co má v úmyslu říci i to, co říká jeho partner, ale už nedokáže tutéž myšlenku přetlumočit dalšímu účastníkovi komunikace, který cizí jazyk neumí. Vytváří se tak komunikační bariera, která nejenom zdržuje všechny zúčastněné, ale může vést i ke zbytečným nedorozuměním. Ten nejdůležitější test dosažených znalostí je právě schopnost dorozumět se cizím jazykem v praxi, obzvláště při telefonické komunikaci, kdy není možné používat doprovodná gesta. Je to zároveň i ten nejobjektivnější test efektivit zvolené výuky, při které se prakticky nedá podvádět, protože výsledkem je buď úspěch při komunikaci, nebo nikoliv. Pochopitelně zde hraje určitou roli i nervozita a tréma, avšak správně zvolená metoda výuky by měla studujícího i na tuto situaci alespoň částečně připravit. Proto je často diskutovanou otázkou, zda začátečníci mohou již od začátku studovat pouze samostatně, např. prostřednictvím e-learningu nebo je pro ně vhodnější se zprvu tzv. rozmluvit pod osobním dohledem lektora a další metody použít pro udržení a rozšiřování již získaných znalostí.

3.2 Didaktické metody

V současné době se nabídka metod výuky cizích jazyků neomezuje jen na několik jazykových učebnic doplněných klíči ke gramatickým cvičením, slovníčky a audio nahrávkami s texty, jak tomu bylo běžné

v minulosti. Každému studujícímu totiž vyhovují jiné metody a záleží na jeho zvyklostech a také možnostech jakou metodu si zvolí. Obecně je doporučováno kombinovat sluchové i zrakové podmínky, a právě to je cílem moderních technologií využívaných ve výuce cizích jazyků. Bylo by ideální, kdyby studující odcházel z výuky a vše si pamatoval. Ale pro většinu z nich je nezbytné ještě pokračovat samostudiem. Zopakovat si probranou studijní látku a to nejčastěji memorováním slovíček a gramatických pravidel. I v této oblasti se objevily zajímavé postupy, které pomáhají překonávat kritická slovní spojení a slova, která jsou těžko vyslovitelná, i pomoci zapamatovat si gramatická pravidla. Tyto postupy se řadí mezi tzv. mnemotechnické metody. Poslední kategorií, kterou je třeba zmínit, jsou metody založené na principu relaxace spojené s učením cizích jazyků. Nejpopulárnější z těchto metod je sugestopedie. Zmíněné metody se pochopitelně nevyužívají jen u dospělých, ale při současném hektickém způsobu života jsou především dospělými vítány jakékoliv prostředky nebo postupy, které jim pomohou efektivně využívat svých již tak povinnostmi omezených časových možností. Proto jsou obzvláště některé z nich specifické právě pro dospělé studující. Jako příklad můžeme jmenovat audio nahrávky, které mu umožňují pokračovat ve studiu i při řízení automobilu (Kupka, 2007, s. 88, 104, 109).

3.2.1 Využití moderních technologií

Snad v žádné jiné oblasti nedochází v posledních letech k tak velkému pokroku jako ve využívání moderních technických prostředků při výuce obecně, cizích jazyků nevyjímaje. Nová média přinášejí zajímavější a především názornější výuku. Ivan Kupka např. doporučuje, aby si studující přepnul ovládání mobilního telefonu, videopřehrávače, DVD nebo počítače do cizího jazyka, který studuje. Každodenní používání těchto pomůcek mu pak umožňuje častý kontakt s daným cizím jazykem a za čas si již ani nebude

uvědomovat, že je ovládá zcela automaticky, aniž by si jednotlivá slova překládal. Dalším přínosem je i přenositelnost naučených slovních spojení do běžné konverzace či využívání dalších prostředků jako např. Mp3 přehrávače, hraní počítačových her či práci s počítačovými programy obecně (Kupka, 2007, s. 109-112).

Jazykové kurzy a programy na CD-ROM nosičích určené pro výuku na počítači, jsou v současné době velmi populární. Jejich nespornou výhodou je, že studující dospělý není většinou nijak časově limitován a na výuku jejich prostřednictvím si zvolí právě tu dobu, která mu nejvíce vyhovuje. Ivan Kupka se však na základě svých dosavadních praktických zkušeností domnívá, že opravdu revoluční jazykový software stále ještě nebyl vytvořen a považuje tuto metodu pouze za doplňkovou k jiným metodám výuky (Kupka, 2007, str. 115).

Počítač, který je připojen na internet, nabízí i další možnosti. Prostřednictvím internetu je možno studovat texty zveřejněné v cizím jazyce, stahovat si celé knihy i denní tisk psané v originále, slovníky cizích slov a nabízí nám i poslech rozhlasových stanic a sledování televizních stanic ve kterémkoliv jazyce. Novým druhem celosvětového média je PODCAST. První slabika slova je odvozena od názvu přehrávače iPod. Umožňuje přístup k archivním audio či video záznamům uloženým na internetu, které si uživatelé mohou volně stahovat na svůj harddisk. Pro studujícího se tím naskýtá další zajímavá příležitost, jak prakticky využívat již získané jazykové znalosti. Obdobou PODCASTU je pak VIDEOCAST, který je zaměřen na video nahrávky. Ty je opět možné si stáhnout. Pro praktické využití však Ivan Kupka spatřuje jako výhodnější audio nahrávky, které je možné dále používat např. při poslechu v dopravním prostředku či nějaké manuální činnosti. (Kupka, 2007, s. 121–122).

Ve výše zmíněných případech je studující pasivním uživatelem cizího jazyka pomocí počítače. Oblíbenými metodami, při kterých je možné aktivně využívat cizí jazyk je chatování (dopisování si) v internetových diskusích nebo dopisování si prostřednictvím emailů. Výhodou těchto metod je procvičování psané formy cizího jazyka. Protože se jedná obzvláště u chatování převážně o anonymní diskuse, kde se diskutér zpravidla přihlašuje pod smyšlenou přezdívkou, je tato metoda vhodná zejména pro ty, kdo si zatím příliš nevěří a na veřejnosti by se obávali případné kritiky svých jazykových znalostí. Anonymita jim umožňuje být otevřenější a odvážnější, protože v případě, že se kritika objeví, diskusi prostě opustí a mohou se zapojit jinde.

Zcela zvláštní postavení mezi metodami využívajícími počítač má e-learning. V podstatě se jedná o výukovou metodu propojující jazykový software s internetem tak, že dovoluje obousměrný tok informací mezi lektorem a studujícím a naopak. Tato forma se nazývá on-line (ve spojení), neboť obě strany jsou v určitou dobu připojeny na internet a komunikují spolu, aniž by se museli osobně setkat na nějakém konkrétním místě. Proto je tato forma často používána pro distanční vzdělávání, neboť odpadá někdy velmi složité a často náročné cestování za lektorem do jazykové školy. Moderní technologie v ideálním případě ještě umožňují, aby se oba účastníci dokonce viděli, což činí tuto metodu ještě zajímavější. Druhou formou e-learningu je off-line (bez spojení), kdy je připojena jen jedna strana. Pro studující je tato forma velmi atraktivní díky možnosti zvolit si dobu a rychlost studia nezávisle na někom jiném. I zde si může nechat hodnotit své znalosti např. po vyplnění testů. Kvalitní e-learningové programy jsou dokonce schopny zaznamenávat průběžné výsledky hodnocení a probrané lekce. To již záleží na každém e-learningovém programu a jeho možnostech. Je diskutabilní, zda obzvláště e-learning off-line je již vhodný i pro začátečníky, kteří se tak musí spoléhat na to, že správně interpretují získané informace, a že se budou schopni sami naučit správnou

výslovnost. Odlišnosti ve výslovnostech různých jazyků jsou velmi zrádné. Začátečníci nejsou často schopni rozpoznat drobné nuance, i když slova opakují po poslechu audio nahrávky. Pak často bohužel dochází k tomu, že se při učení základů cizího jazyka naučí i chyby, kterých se později těžko zbavují, nebo je případně výsledkem jejich výslovnosti něco jiného, než měli v úmyslu říci. Nevýhodou při praktickém připojování zvláště na e-learningové programy, které jsou zdarma je jejich značná přetíženost systému, kdy se pro velký zájem jiných studujících prakticky nedá často do programu přihlásit ve chvíli, kdy mu to nejvíce vyhovuje. Čím populárnější je daný cizí jazyk, tím je tato situace horší, a to je problém především u anglického jazyka.

Při výuce cizích jazyků se také využívá video technologie. Jednou z často používaných forem je přehrávání videonahrávek speciálně připravených k určitým tématům. Studující mohou např. sledovat rozhovor dvou lidí v obchodě, který je názornější tím, že je umístěn v reálném prostředí. Rozhovory jsou zpravidla vedeny rodilými mluvčími, aby byla co nejvíce zachována originální výslovnost, a někdy bývají doplněny zvýrazněním frázových slovních spojení v dolní části obrazovky. Studující má tak možnost slyšet nejen mluvené slovo, ale vidět i další průvodní jevy komunikace jako je gestikulaci a mimiku. Právě živá gestikulace je např. typická při rozhovorech mezi italsky mluvícími a jednotlivá gesta mají někdy i svá pravidla a situaci dotvářejí. Tyto video nahrávky lze rovněž použít k testování schopností studujících rozhovorům porozumět. Po přehrání jsou studujícím rozdány dotazníky, kde odpovídají na otázky týkající se přehraného rozhovoru (ukázka dotazníku viz příloha M). Video technologii lze používat i k jiným než jen pasivním formám sledování. Jack Lonergan ve své knize *Video in Language Teaching* popisuje i zajímavou formu, při které jsou na video zaznamenávány skutečné rozhovory mezi studujícími. Pro mnohé je velice překvapivé vidět se a slyšet na videozáznamu a zjistit tak, jak skutečně zní jejich hlas v cizím jazyce a

mimořádně i to jak často používají tzv. parazitní výrazy. To jsou doprovodné zvuky a často opakovaná slovní spojení. Pro český jazyk je typické „Hm“ a anglického jazyka např. „Well“. Pokud je člověk užívá příliš často, dochází v podstatě k deformaci plynulosti řeči. Při pořizování videonahrávek je však nutný souhlas studujícího, který má být nahráván. A to může být problém, protože dospělý člověk má daleko větší zábrany než děti nebo mladí lidé. Obava z toho, že bude na videonahrávce vypadat směšně, je pak nejčastějším důvodem, proč studující dospělí tuto formu odmítají. Osobně jsem tuto možnost vyzkoušela v komunikačním kurzu, který organizoval zaměstnavatel, a zaměstnanci tehdy neměli možnost volby. Přehrání prvních dvou videonahrávek a jejich následné, i když velice taktní zhodnocení lektorem před kolegy, bylo velice nepříjemné. Shodli jsme se kolegy, že se jednalo i o určitý typ šoku, který způsobil, že zvláště některé kolegyně již nebyly při dalším video nahrávání schopny znovu promluvit. (Loneragan, 1984, s. 1, 4–9).

Video technologie je v dnešní době nahrazována kvalitnějšími formami nahrávání jako např. použití digitální kamery a následné ukládání nahraného materiálu na nosiče CD-ROM nebo DVD. Princip jejich využití však zůstává ve výuce zachován.

Novinkou mezi moderními technologiemi využívanými k výuce je *Interaktivní tabule* (anglicky pod názvem Smart Board). Dříve si lektor na výuku připravil např. písemné poznámky, studijní materiály, video nahrávky a důležité body, které bylo třeba zdůraznit, psal na klasickou nebo bílou školní tabuli. Ty však bylo nutné po výuce smazat. V lepším případě měl pak k dispozici zpětný projektor a materiály připravené na foliích. Tento postup však musel opakovat s každou studijní skupinou, což jej stálo čas a úsilí, které mohl využít lépe. Interaktivní tabule oproti tomu nabízí propojení bílé magnetické tabule s projektorem a kopírovacím zařízením. V ideálním případě tedy

přichází lektor do výuky a studijní materiály připravené v počítači promítá na tabuli nebo prakticky na jakoukoliv zeď, kterou za pomoci digitálního pera může proměnit na digitální plátno. Kurzorem myši pomocí pera může vpisovat poznámky do promítaného textu, zvýraznit kritická místa a v zápětí tyto změny pomocí kopírovací tabule uložit do počítače a znovu použít. Celá výuka se tak stává vizuálně i poslechově názornější a velkou výhodou je i možnost vytisknout studijní texty a předat je studentům. Čím starší je totiž studující, tím únavnější je pro něj zapisovat si důležité body a zároveň sledovat výuku na tabuli (viz bod 2.1.2) Tato metoda tedy šetří čas i energii jak studujícím dospělým, tak i lektorovi, který připravený program může opět využít pro jinou studijní skupinu. (SMART Technologies ULC, 2008 a dále Machala, 2008).

3.2.2 Mnemotechnické metody

Cílem mnemotechnických metod je pomoci efektivněji si osvojovat slovní zásobu a fráze. I při memorování záleží samozřejmě na individuálních zvyklostech a preferencích, ale není třeba provádět velké změny, které obzvláště senioři často vnímají jako nepříjemné. *Lístková metoda* např. vyžaduje jen malou úpravu při výuce nových slovíček. Namísto klasického zapisování do notýsku lze jednotlivá slovíčka a slovní spojení zapisovat na samostatné lístky nebo ještě lépe kartičky, které déle vydrží. Osvědčil se způsob, při kterém je cizí slovíčko na jedné straně a jeho překlad na druhé. To umožňuje manipulovat s lístky, testovat již naučená slovíčka namátkovým zvolením lístku a překladem z cizího jazyka nebo naopak. Pořadí jednotlivých lístků lze měnit a ta slovíčka nebo slovní spojení, která se hůře zapamatovávají mít na více z nich nebo je oddělit od ostatních a procvičovat je častěji. Tím možnosti této metody ještě zdaleka nekončí. Pomocí barevných pozadí lze rozlišit slovíčka podle rodů na mužský (modře), ženský (červeně) a střední (žlutě). Ke slovíčkům lze připsat přípony, zvláštnosti skloňování, časování a

upozornění na nepravidelné tvary. Text lze doplnit i obrázky, tak jak je to běžné při výuce cizích jazyků např. u malých dětí, ale to je již náročnější úprava. (Kupka, 2007, s. 89 – 90)

Rozdělení podstatných jmen podle rodů je v některých jazycích velmi odlišné od mateřského jazyka, ale je naprosto nezbytné, aby studující určil správný rod, protože na to navazují další gramatická pravidla. Proto je tomuto problému věnována další z metod, při které se používá tzv. *umístění v prostoru*. Jedná se o to, aby si studující rozdělil prostor na tři části a pokusil si vizualizovat umístění všech slovíček rodu mužského např. nalevo, rodu ženského napravo a rodu středního uprostřed. I zde je množství dalších variant jako doplnění slovíček do vět, které budou kontextem navádět k určení správného rodu, využití obrázků, barev apod. (Kupka, 2007, s. 91 – 92)

Zajímavé metody se rovněž používají u sloves. V první řadě je třeba si zapamatovat sloveso v základním tvaru. Tato metoda se nazývá *Total physical response* a jejím principem je přiřazování doprovodných pohybů vyjadřujících to, co sloveso znázorňuje. Pokud to podmínky dovolují, může tedy studující do výuky zapojit pro názornost i tělesný pohyb, který si později bude schopen vybavit ke konkrétnímu slovesu, aniž by jej skutečně v danou chvíli vykonával např. při písemném testu nebo rozhovoru.

Metoda *vizualizace samohlásek* se pak používá k lepšímu zapamatování nepravidelných sloves. Ivan Kupka tuto metodu znázornil na příkladu německého slovesa *schwimmen* a jeho dalších tvarů *schwamm*, *geschwommen*. Klíčem k lepšímu zapamatování si postupné proměny slovesa jsou samohlásky *i*, *a*, *o*, které je možné si zapamatovat jako básničku, popěvek, nebo si je vizualizovat s připojením obrázků např. zvířat, jejichž jména začínají na uvedené samohlásky. (Kupka, 2007, s. 93)

Mnemotechnických metod je daleko více. Slovíčka, která je těžké se naučit, doporučují někteří lektoři umístit na lístcích vhodně na místa viditelná po místnostech, kde se studující nejvíce pohybuje, aby je měl neustále na očích. Pokud např. studující opomínají v anglickém jazyce při 3. osobě jednotného čísla přidávat ke slovesům *S*, je možné toto písmenko na lístku umístit na tabuli tak, aby pro ně bylo neustálou připomínkou. Fantazii se meze v tomto směru nekladou a opět záleží na tom, co který studující osobně preferuje a považuje za nejužitečnější.

3.2.3 Sugestopedie

Tato metoda, jejímž autorem je bulharský vědec Georgi Lozanov, se dnes také moderněji nazývá Superlearning. Je založena na třech základních principech (Superlearning, 2007):

- Princip řeky v úzkém korytě.
- Princip opozice vědomí a podvědomí.
- Princip převodu zjišťovací paměti na paměť poznávací.

Pokud se studující nedokáže dostatečně soustředit, není schopen si zapamatovat všechny jednotlivosti. Proto musí dojít k *pomyslnému zúžení koryta řeky*, aby se proud stal rychlejší a voda neunikala jinam. Tato metoda proto využívá spojení relaxace s koncentrací, kdy se frekvence mozkových vln změní z beta (nad 14 Hz) na alfa stav (7 – 14 Hz). Čas, který je v tomto stavu potřeba k nastudování nových informací se tak rapidně sníží (Superlearning, 2007).

Podstatou druhého principu je neučit se násilnou metodou, která studujícího do něčeho nutí. Podvědomí člověka má totiž přirozenou schopnost být *v opozici s vědomím* a za takové situace si studující sám sabotuje veškerá snažení. V tomto směru hraje důležitou roli dostatečná motivace, stanovení rozumného cíle a příjemná atmosféra při výuce, která vede k tomu, že se studující uvolní a cítí se dobře naladěný (Superlearning, 2007).

Při učení dochází k zaplňování tzv. *zjišťovací paměti*, ze které je možné si látku rychle vybavit, ale její kapacita není velká. Stává se tedy, že informace, které nevyužíváme, jsou převedeny do tzv. *zpětně poznávací paměti*, ze které je vybavnost složitější. Sugestopedie proto používá metodu podbarvení hudbou v tempu *largo*, tj. 60 taktů za minutu jako při běžné relaxaci. Informace, které se studující při tomto hudebním podbarvení naučí, jsou s ním trvale spojeny a snadněji se vybavují. (Superlearning, 2007).

Prakticky se touto metodou studující učí cizí jazyk v hluboce zrelaxovaném stavu a v bdělém stavu si získané znalosti aktivizuje psaním, mluvením a konverzací. Je možné si zakoupit kompletní sadu pro sugestopedickou výuku obsahující informace o této metodě i audio výukový materiál, takže teoreticky se lze takto vzdělávat doma v rámci samostudia. Nicméně odborníci doporučují se s touto metodou nejprve seznámit v profesionálně vedeném kurzu, který by měl mít maximálně 10 účastníků. Cílem kurzu je v první řadě naučit zájemce relaxační techniky, které jsou základem pro další postup. Tyto techniky jsou založeny na střídání dechu a jeho zadržování ve 4 sekundových intervalech. Velký důraz je pak kladen na správnou přípravu materiálů. Učební látku je třeba nahrát a na začátek nahrávky umístit text, který má navodit stav relaxace. Text má být doprovázen hudbou (příklady doporučeného výběru hudby viz příloha N). Po přechodu do bdělého stavu je třeba přistoupit k aktivizaci naučené látky. Některé zdroje uvádějí,

že zatímco při běžné výuce je studující se schopen naučit maximálně kolem 80 až 100 slov za den, tak při sugestopedii je možné si pevně osvojit až 500 slov. To jsou samozřejmě velice povzbudivé výsledky, přesto jsou někteří odborníci k této metodě značně skeptičtí. Ivan Kupka např. uvádí jako hlavní nevýhodu to, že maximálních výsledků jsou studující sice schopni, ale především pod odborným dohledem v kurzu. Jakmile kurz skončí je pouze na studujících, zda budou i dále dodržovat naučené postupy a zda si v běžném hektickém životě vůbec najdou dostatek času, kdy se mohou nerušeně věnovat relaxačním technikám a následnému opakování. Samotné kurzy jsou finančně poměrně nákladné a průměrný člověk si nemůže dovolit pokračovat v nich do nekonečna. Jistým přínosem však bude absolvování alespoň jednoho kurzu, který může položit solidní znalostní základy, i když už dále nebudou rozvíjeny stejně efektivním způsobem (Kupka, 2007, s. 104-108).

4 Dospělí se specifickými poruchami učení

Problematika specifických poruch učení (dále SPU) je nejčastěji spojována s výukou dětí a mládeže. To však není zcela správně, protože těmito poruchami zahrnujícími především dyslexii, dysgrafii a dyskalkulii trpí i dospělí jedinci. Dnes již není výjimkou, že do jedné třídy základní školy je integrováno i 3 až 5 dětí, které se pak převážně vzdělávají pomocí individuálních plánů. Tyto děti tu byly i dříve, ale rodiče často odmítali jejich postižení akceptovat z důvodu obav, že budou považovány za společensky podřadné. To, že SPU nejsou problémem jen současnosti, dokládá i fakt, že již v roce 1877 použil německý internista Adolf Kussmaul poprvé označení *slovní slepota* pro pacienty, kteří ztratili schopnost číst. V roce 1896 se pak objevil termín *vrozená slovní slepota* a současně užívaný termín *dyslexie* je znám od roku 1887, kdy jej poprvé použil německý neurolog Rudolf Berlin (Zelinková, 2005, s. 8-9).

To co se však v průběhu let změnilo, jsou možnosti včasné diagnostiky, postoj odborné i laické veřejnosti k tomuto problému a institucionální opatření, která mají jedincům s SPU umožnit integraci do společnosti a především vzdělávání. SPU nejsou, jak se někdy veřejnost mylně domnívá, známkou nízké inteligence, ale pouze určitým handicapem, který se projevuje především při získávání nových znalostí. Pakliže však tento problém není z jakéhokoli důvodu včas řešen, nejsou tito jedinci připraveni svůj handicap kompenzovat vhodnými postupy a pokud u nich SPU přetrvává do dospělosti, stávají se mnohdy vážnou překážkou při společenském uplatnění.

I když se vývoj v boji proti společenským předsudkům postupně mění k lepšímu, jsou to současní dospělí, kteří měli oproti dnešním dětem s SPU daleko horší výchozí pozici. Počet dospělých s SPU není znám,

i když někteří odborníci odhadují přibližně 5% z dospělé populace. Marie Kocurová, vedoucí katedry pedagogiky FPE ZČU v Plzni přednesla v září 2007 v Liberci příspěvek na konferenci *VŠ studium bez bariér* týkající se situace VŠ studentů s SPU, což je jediná skupina dospělých, kde je možné sledovat tuto problematiku. Některé zahraniční studie dle jejich informací dokonce uvádí, že až polovina jedinců s SPU je odhalena až právě v průběhu studia VŠ. Dospělí se totiž za tento handicap často velmi stydí a tak nastávají situace, kdy jsou zaměstnavatelem požádáni o doplnění např. jazykových znalostí, a protože neumí SPU kompenzovat a stydí se požádat o pomoc, jsou ve studiu neúspěšní. V takovém případě mohou pochopitelně i přijít o práci (Kocurová, 2007).

Téma týkající se SPU v populaci je poměrně rozsáhlé, a proto se tato práce dále zaměří jen na ty studující dospělé, kteří se rozhodnout učit cizí jazyky. Je pochopitelně snazší pokud o svém problému ví a v ideálním případě o něm informují i lektora. Pokud však patří k té skupině, která si toho není vědoma nebo to tají, je na lektorovi, aby se při osobním jednání se studujícími alespoň pokusil tyto jedince identifikovat a nabídl jim i adekvátní alternativu výuky.

Mike Horne uvádí některé typické projevy, podle kterých je možné rozpoznat obzvláště jedince s dyslexií. Především mají často problémy již s vyplňováním formulářů k registraci do kurzu i k hodnocení výuky. Nejsou schopni vyslovit dlouhá slova, mají problémy si zapamatovat jména spolužáků a nezapisují si poznámky jako ostatní. V písemném projevu, který často odmítají prezentovat, jsou zápisky přesně tak, jak by slovní spojení vyslovili a některá slova jsou nekompletní. Písmo bývá velice nečitelné a neustále se mění jeho podoba a špatně reagují na jakoukoliv kritiku své práce. Výčet všech projevů je velice dlouhý a jenom odborník je schopen správně

diagnostikovat, které projevy jsou známkou SPU nebo jen reflektují nízký zájem studujícího o výuku. V každém případě je vhodné, aby si lektor pokusil se studujícím, který má ve výuce problémy, alespoň promluvit. (Horne, 2002)

Jestliže se lektorovo podezření potvrdí nebo studující sám na svůj problém upozorní, je třeba zvolit vhodné alternativy metody výuky. Nejčastějšími formami SPU jsou dyslexie a dysgrafie. U studujících s *dysgrafií* spočívá hlavní problém v písemném projevu a je bezpředmětné po nich požadovat např. dlouhé eseje, obzvláště jsou-li psané ručně. V takovém případě je vhodnou alternativou volit raději kratší texty, pokud možno psané na počítači/přenosném počítači. Problémem je rovněž při pořizování poznámek z výuky. Čím déle jsou nuceni si zapisovat, tím horší je výsledný text často s chybami, ze kterého je pak bezpředmětné se učit. Právě pro tyto studenty je např. velkým benefitem využití interaktivní tabule s možností vytištění probrané látky. Při testech je vhodnější nechat je doplňovat vynechaná místa v textu jednotlivými slovy spíše, než aby psali celý text jako ostatní studenti. Ještě lepší alternativou je náhrada písemných testů ústními. To však již samozřejmě záleží i na možnostech a podmínkách pro úspěšné absolvování jazykového kurzu. V praxi bývá tento problém někdy řešen i tak, že mají tito studující na písemný projev delší časový limit. Ne vždy je to však výhodou, neboť písemný projev je obecně unavuje více než ostatní studující, a se stoupající únavou se zvyšuje i chybovost.

Dyslektičtí studující mají na rozdíl od dysgrafiků problémy především se čtením. Často nejsou schopni číst jednu řádku po druhé. Někteří z nich mají navíc obtíže s krátkodobou pamětí a díky tomu i se zapamatováním si dlouhých větných spojení. Alternativně upravený text pro dyslektika by měl spíše než dlouhý text obsahovat jen co nejkratší výčet klíčových bodů. Zarovnání textu je doporučováno k levému okraji a nikdy by žádná věta neměla

začínat na konci řádku, protože to je pro dyslektika zavádějící a nepřehledné. Text je vhodnější co nejvíce nahradit diagramy nebo ilustracemi, které dyslektikům umožní názorně si představit to, co by jinak bylo pro ně složité popisováno. Toto je mimochodem postup, ze kterého profitují všichni studující, protože dlouhé texty mohou být únavné. Dále není vhodné používat v textu malé písmo a klíčová slova je lepší zvýraznit tučně nebo pomocí velkých písmen tak, aby z textu na první pohled vystupovala. I zde je možné vhodně využít interaktivní tabuli a vyištění probrané látky. Tito studenti však spíše než jednu stranu se všemi informacemi přivítají zvětšený text rozdělený na několik listů. Poměrně osvědčenou náhradou tištěných výukových materiálů jsou audio nahrávky, které jsou obzvláště pro těžké dyslektiky často jedinou alternativou pro výuku. Audio nahrávky jsou ostatně oblíbené mezi dospělými obecně, protože jim umožňují vhodně zužitkovat čas, který každý den tráví cestováním za svými pracovními povinnostmi v autě nebo prostředcích hromadné dopravy. Forma audio nahrávky, i to co by měla obsahovat je u dyslektiků v ideálním případě výsledkem osobní dohody (Horne, 2002).

V souvislosti s výukou studujících dospělých s SPU je potřeba zmínit, že neexistují universální studijní materiály a postupy vhodné pro každého z nich bez výhrad. Projevy poruchy u každého z jedinců, byť se stejnou diagnosou se různě liší a často dochází i ke kombinacím poruch mezi sebou nebo v kombinaci s poruchami koncentrace a hyperaktivitou. Je samozřejmě lepší, pokud jedinec byl včas diagnostikován, a to nejlépe již v dětství, a do dospělosti tak měl dost času se naučit základní techniky kompenzace svého handicapu. V takovém případě jsou tito studující často schopni sami určit, jak vhodně výuku i studijní materiály upravit. U těch ostatních je cesta k úspěchu složitější, ale dá se říci, že základním pravidlem by měla být tolerance, flexibilita při používání alternativních metod a především respekt ke studujícímu dospělému jako lidské bytosti. Není nic horšího,

než když je studující dospělý centrem zbytečné kritiky nebo dokonce zesměšňován před ostatními účastníky kurzu. A to platí u studujících dospělých s SPU zvlášť.

5 Výuka cizích jazyků v praxi

Teoretické znalosti o nejefektivnějších metodách a prostředcích používaných ve výuce cizích jazyků jsou bezpředmětné, pokud nejsou správně aplikovány v praxi. Je pochopitelné, že dochází k chybám, ale ty by pak měly sloužit jako poučení pro budoucnost, aby se již zbytečně neopakovaly. Ve své podstatě je výuka cizích jazyků, samozřejmě vyjma samostudia, proces, kterého se účastní minimálně dvě strany. A to studující dospělý a lektor, popřípadě organizátor výuky, kterým může být např. zaměstnavatel. Každý z nich má svá práva i povinnosti. Ale celý proces však nemůže být úspěšný, pokud spolu všichni zúčastnění nespolupracují. Poslední kapitola této práce bude proto věnována nejčastějším důvodům, které v praxi vedou k tomu, že výuka cizích jazyků nepřináší výsledky, které jsou od ní očekávány.

5.1 Příčiny případného neúspěchu ze strany studujícího

Studující dospělý, který studuje v jazykovém kurzu, jak již bylo dříve uvedeno, přenáší část zodpovědnosti za výuku na lektora. Přesto je nezbytné, aby přijal zodpovědnost i za svou účast. Ani sebelepší lektor není schopen naučit cizí jazyk někoho, kdo do výuky chodí, bez vážného důvodu, jen nepravdělně a není schopen si případně zameškanou látku doplnit. S tímto problémem se v praxi můžeme setkat často u studujících dospělých, kterým výuku hradí např. zaměstnavatel. Necítí totiž zameškanou výuku jako nějakou ztrátu, protože se nejedná o jejich finance. Pravým opakem k nim bývají samoplátci, kteří se naopak pokouší často finančně náročnou výuku plně a bezzbytku využít. Tuto situaci zkušení zaměstnavatelé řeší systémem kontrol nebo dohodou o finanční spoluúčasti zaměstnanců, což se již v praxi poměrně osvědčilo.

Dalšími problémy ze strany studujícího je nedostatečná motivace (viz bod 2.2) a nedostatečná podpora nejbližší rodiny studujících. Toto je problém specifický spíše pro ženy, které sice mají motivaci studovat i vhodně stanovené cíle, ale kvůli plnění pracovních povinností a péči o rodinu jim již prakticky nezbývá žádný čas na výuku. Částečně je možné jim pomoci např. službou, kterou dnes již poměrně běžně nabízejí mateřská centra. Jedná se o zajištění hlídání dětí v době výuky cizích jazyků. Ta však probíhá většinou zatím jen v dopoledních hodinách a pro zaměstnané ženy je tedy prakticky nedostupná. Někdy je možné řešit situaci individuální výukou, kdy lektor za studujícím dojíždí v době, kdy se obě strany dohodnou. To je však jednak finančně nepoměrně náročnější než běžné skupinové kurzy a v praxi se navíc osvědčilo, když studující s tímto problémem v době výuky opustili domácí prostředí. Zde jim vše neustále připomínalo jejich další povinnosti a nedokázali se tedy plně soustředit.

5.2. Vybrané nedostatky na straně organizátora

Nejčastější chybou na straně organizátora je špatná organizace výuky a dále nevhodná volba lektora. Jestliže se např. zaměstnavatel rozhodne nabídnout jazykovou výuku pro zaměstnance nebo dokonce od nich požadovat doplnění jazykových znalostí, tak je také nezbytné, aby jim také umožnil do výuky docházet. Nabídka jazykových kurzů jako určitého zaměstnaneckého bonusu je dnes moderním trendem. Zaměstnavatel však musí na začátku rozumně stanovit základní podmínky, za kterých bude výuka probíhat a dále je také dodržovat. Jestliže zaměstnanci nemohou mnohdy i pravidelně z provozních důvodů do výuky docházet bez náhrady lekcí, tak je to zbytečná ztráta pro všechny zúčastněné.

Do této kategorie spadá i případ, kdy zaměstnavatel určí dle hierarchie pracovních pozic k nim příslušné úrovně jazykových znalostí. Jako příklad lze uvést názornou situaci. Zaměstnanec z nižších pracovních pozic může studovat nejvýše na úrovni kurzu pro středně pokročilé. Přestože jeho znalosti již daleko přesahují tuto úroveň, může maximálně kurz znovu a znovu opakovat, tedy pokud mezi tím nepovýší, aby měl nárok na náročnější kurz. Naopak např. podnikový právník, od kterého se očekává již dosažená plynulá znalost cizího jazyka, může studovat jako nejnižší úroveň kurz cizího jazyka pro pokročilé, a to bez ohledu na fakt, že ve skutečnosti má jen základní znalosti.

Výše uvedený případ je pak také příčinou další organizační chyby, a to je špatné skladba studujících ve studijních skupinách. Jestliže se ve skupině sejdou studující, jejichž znalostní úrovně se příliš liší, tak ti, kdo mají znalosti horší, jsou deprimováni faktem, že výuku nestíhají a navíc zdržují její plynulost. Naopak druhá skupina, pro kterou je výuka příliš lehká se po úvodním zopakování znalostí brzy začnou nudit a cítí se deprimováni faktem, že výuka pro ně nemá žádný přínos. Takováto výuka je nesmírně náročná pro lektora a prakticky je asi jediným řešením, že studijní skupinu nakonec opustí buď ti studující s nižšími znalostmi, nebo naopak ti s vyššími.

Nevhodná volba lektora je většinou v praxi spojená s předsudkem, že je rodilý mluvčí považován automaticky za nejlepšího lektora pro výuku cizího jazyka. Toto neplatí bez výhrad. Rodilý mluvčí je vhodným lektorem pro studující, kteří již mají alespoň základní znalosti cizího jazyka a potřebují více konverzovat. U začátečníků je však zapotřebí lektor, který jim bude schopen srozumitelně vysvětlit základní gramatická pravidla. Jestliže organizátor na výuce rodilým mluvčím i u začátečníků trvá, tak je alespoň vhodné střídat jej s českým lektorem, který studujícím vysvětlí novou látku a seznámí je s novou

slovní zásobou. Tu již posléze mohou procvičovat s rodilým mluvčím. Zde je ještě potřeba dodat, že jenom samotná znalost cizího jazyka není zárukou, že dotyčný lektor bude i dobrým učitelem. To by však již měl řešit systém aprobační lektorů cizích jazyků, který však zatím není zcela dodržován, protože lektorů je málo.

Výčet nedostatků, které jsou překážkou při výuce, tímto zdaleka nekončí, ale většina z nich již byla dříve uvedena. Jedná se o nevhodnou volbu výukových metod, studijních materiálů, neosobní a necitlivý přístup ke studujícím, nedostatečná příprava na výuku apod. Nedostatky se dají často vhodně odstranit, ale je na zodpovědnosti studujícího i organizátora, zda mají vůbec zájem, aby výuka byla prospěšná, nebo se jí účastní spíše z donucení okolnostmi.

6 Závěr

Potřeba znalosti alespoň jednoho cizího jazyka je v dnešní době již nediskutovatelným faktem. Zatímco děti jsou na tuto skutečnost systematicky připravovány často od mateřské školky a ve škole základní se postupně učí cizí jazyky dokonce dva, zůstává otázkou jak co nejefektivněji pomoci dospělým. Představa, že dospělý člověk je již natolik samostatný, že si s touto situací zodpovědně poradí sám, je značně naivní. Výuka již dnes neprobíhá jen na základě memorování slovíček a pravidel z učebnice pro samouky a zpracovávání gramatických cvičení. Jenom množství samotných studijních materiálů je z pohledu laika nepřehledné a k tomu je ještě potřeba připočítat studijní programy na CD-ROM, e-learningové programy prostřednictvím internetu, audio nahrávky, video nahrávky i alternativní metody jako je sugestopedie. Studující dospělý má také na výběr mezi samostudiem, studiem v jazykových kurzech různé intenzity, studijními pobyty nebo kombinací dvou až tří výše zmíněných metod. Prvním krokem však musí být rozhodnutí, že studovat bude, a to podpořené dostatečnou motivací. Jak ale přesvědčit dospělého člověka, aby začal znovu studovat? Ti, kteří jsou k tomu donuceni okolnostmi jako např. požadavkem zaměstnavatele, mají v tomto směru situaci jednodušší. Pro ty ostatní je potřeba vypracovat systém veřejné osvěty, který by případně mohl fungovat na stejném principu jako informace o universitách třetího věku pro seniory nebo počítačových kurzech pro širokou veřejnost, které se objevují v prostředcích městské hromadné dopravy. Je pravdou, že zveřejněné množství nabídek jazykových škol je obrovské, ale dospělý, který v danou chvíli jazykovou školu nehledá, tím nemusí být vůbec osloven, protože v tom nevidí příležitost pro sebe, a to je velká škoda. Krok dobrým směrem jsou jazykové kurzy s CD-ROM, které se objevují v přílohách některých časopisů. Bohužel dospělý, který není přesvědčen o tom, že ve svém věku je ještě

schopen studovat zpravidla skončí zakoupením daného časopisu s pocitem, že by to měl udělat, protože je to levné a dělají to ostatní, ale dále nebude nepokračovat. Bez jeho vědomé účasti pak nemají ani ty nejlepší studijní metody a materiály šanci na úspěch.

Je zcela bezpředmětné pokoušet se zvolit jedinou universální metodu výuky, která bude vyhovovat všem. Každý člověk má své individuální potřeby a v případě zájmu o studium záleží jen na něm samotném, která ze současné nabídky výukových metod bude konkrétně nejvíce vyhovovat jeho potřebám i možnostem. Protože běžný studující nemá většinou přehled o veškeré nabídce možností, které má, navrhovala bych i v tomto směru otevřít dostatečné množství veřejných poradenských center, která by jim pomohla najít nejvhodnější variantu nebo jejich kombinaci. Určitou pomoc sice zájemce získá v rámci jazykových škol, ale ty z pochopitelných důvodů propagují své vlastní kurzy. Informace, které studující může získat např. na jazykových portálech, jsou zase naopak příliš obsáhlé na to, aby se v nich běžný uživatel v krátkém časovém úseku dostatečně orientoval. Výsledkem je, že často volí variantu, která se mu z jeho pohledu nejvíce nabízí, a to i přesto, že pro něj je třeba nevhodná a to je velká škoda.

Čemu je dále nezbytné věnovat pozornost, jsou nejen odborné, ale i osobnostní kvality lektorů pro výuku cizích jazyků. Kvalitní lektor by neměl mít jen dostatečné znalosti cizího jazyka, ale i schopnost učit. Lektoři, jsou zpravidla první lidé, se kterými se při výuce cizích jazyků setkáme, ať již ve škole nebo později jako dospělí v jazykových kurzech. Nedostatek lektorů cizích jazyků vede k improvizacím, které nejsou vždy nejvhodnější, ale jsou často považovány za lepší, než kdyby jazykový kurz např. nebyl vůbec otevřen. S tímto nemohu souhlasit, protože neefektivní výuka cizího jazyka nemá žádnou cenu. Pokud si dokonce studující odnáší z výuky jenom pocit

zklamání a averzi vůči samotnému jazyku, tak je výsledek negativní a poškozuje studujícího i do budoucnosti. Je pak velice obtížné jej znovu přesvědčit, aby svůj názor změnil.

V souvislosti s výukou dospělých se často používá rčení, že „*Adults learners vote with their feet*“, což by se dalo volně přeložit tak, že spokojení studující dospělí přijdou znovu, kdežto nespokojení už vůbec. A toto rčení by se dle mého názoru mělo stát respektovaným mottem všech, kdo se výukou dospělých zabývají. Zcela jednoduchým způsobem popisuje, jaká by měla efektivní výuka pro dospělé obecně a nejenom u cizích jazyků být. Tedy taková, aby byla pro studujícího dospělého příjemná a přínosná a jemu stálo za to, aby ve studiu pokračoval.

6 Soupis bibliografických citací

BOHUSLAVOVÁ, Libuše a kol., autoři české verze titulu *Evropské jazykové portfolio pro dospělé*, Praha, Klett nakladatelství s.r.o., 2007, 44 s., ISBN 978-80-86906-843

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Jazykové znalosti udržují stav mozku*, [online] originál z Journal of Psychology and Aging, Novinky 14.6.2004, dostupné z <http://www.novinky.cz/clanek/34118-jazykove-znalosti-udrzuji-stavmozku.htm>, citace ze dne 5.11.2008

DÖRNYEI, Zoltán. *Motivational Strategies in the Language Classroom*, 1. publikace, Cambridge University Press, 2001, 155 s., ISBN 0521790298

EVROPSKÁ KOMISE. studie *Evropané a jejich jazyky*, [online], 2005 dostupné http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_cs.pdf, citace ze dne 10. 9. 2008

HARTL, Pavel. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*, 1. vydání, učební text pro posluchače Filosofické fakulty UK, Praha, 231 s., Carolinum, 1999, ISBN 80-7184-841-7

HORNE, Mike. *Dyslexia and the Adult Learner*, [online], prosinec 2002, aktual. červenec 2005, dostupné <http://www.horne28.freemove.co.uk/dyslex.htm>, citace ze dne 8.11. 2008

HUBÁČKOVÁ, Jitka. *Stupně pokročilosti ovládání cizího jazyka podle Evropského referenčního rámce*, [online] , Portál jazyků 23. 9. 2008, dostupné <http://www.portaljazyku.cz/texty/clanky/evropsky-referencni-ramec.html>, citace ze dne 10.11.2008

CHANCEREL, Jean-Luis, RICHTERICH, René. *Identifying the Needs of Adults Learning a Foreign Language*, 1987, Prentice-Hall (UK) Ltd, 103 s., Council of Europe modern language series, ISBN 0-13-450438-0

JAZYKOVÁ LABORATOŘ. *Motivace*, [online], 2008, dostupné na adrese <http://www.jazykovalaborator.cz/motivace>, citace ze dne 15. 11. 2008

KOCUROVÁ, Marie. *Vysokoškoláci se specifickými poruchami učení na ZČU v Plzni*, [online], 2007, příspěvek přednesený na konferenci VŠ STUDIUM BEZ BARIÉR v Liberci v září 2007, dostupný z http://handicap.zcu.cz/textova_cast/kocurova1_08.htm, citace z 10.11.2008

KOMISE EVROPSKÉ UNIE PRO MNOHOJAZYČNOST: *Mnohojazyčnost: přínos pro Evropu i společný závazek*, [online], Brusel 2008, dostupné z http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com18sept08/2008_0566_cs.pdf ze citace ze dne 10. 11. 2008

KUPKA, Ivan. *Jak úspěšně studovat cizí jazyky*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, a. s., 2007, 160 s., ISBN 978-80-247-2000-5

LANGMaster Group, a.s.: *Online jazykové kurzy zdarma*, [online], zadavatel Seznam.cz, 2008, <http://vyuka.lide.cz/home.aspx>, citace ze dne 16. 10. 2008

LONERGAN, Jack. *Video in Language Teaching*. 5. Vydání. Press Syndicate of the University of Cambridge 1984, 133 s., ISBN 0521 272 2637

MACHALA, Jakub. *Interaktivní tabule. Technologie zítřka, již dnes*. [online], 2008, dostupné <http://www.interaktivnitabule-engel.cz/>, citace ze dne 1.12.2008

MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2. přepracované vydání. Lektoroval prof. PhDr. Josef Maňák, CSc. Praha ASPI, 2004, 148 s. ISBN 80-7357-045-9

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Národní plán výuky cizích jazyků*. [online], Praha, 2005, zveřejněno 18.1.2006, dostupné z <http://aplikace.msmt.cz/PDF/JT010NPvyukyCJnaNet.pdf>, citace ze dne 1.9.2008

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR. *Strategie celoživotního učení České republiky*. [online], Praha, 2007, dostupné http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf, citace ze dne 1. 9. 2008

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*. 1. vydání. Praha, 2005, Grada Publishing, a.s, 225 s., ISBN 80-247-0577-X

PORADNA HLEDÁM PRÁCI: *Vyšší věk a hledání práce – situace na trhu práce, cizí jazyky, znalost počítačů*, [online], 2008, pro server hledám práci.cz, dostupné <http://www.hledampraci.cz/poradna-zamestnani/vyssi-vek-prace.php>, citace ze dne 11. 10. 2008

SMART Technologies ULC. *SMART Board™ interactive whiteboards*. [online], 2008, vytvořeno pro server www2.smarttech.com, dostupné z <http://www2.smarttech.com/st/en-US/Products/SMART+Boards/>, cit. 1. 12. 2008

STENZL, Libor: *Jak se učí dítě a jak dospělý?*, [online], pro server [jazyky.com](http://www.jazyky.com) článek ze dne 5.10. 2006, dostupné <http://www.jazyky.com/content/view/200/0/> citace ze dne 10. 8. 2007

SUPERLEARNING. *Superlearning*. [online], pro server [Z paměti.cz](http://z pameti.cz) (Jak zlepšit paměť a učení), 2007, <http://z pameti.cz/lepsi-uceni/superlearning/>, citace ze dne 12. 11. 2008

ZELINKOVÁ, Olga. *Cizí jazyky a specifické poruchy učení*. 1. vydání, Havlíčkův Brod, nakladatelství TOBIÁŠ, 2006, 167 s., ISBN 80-7311-022-9

7 Bibliografie

ABBS, Brian, FREEBAIRN, Ingrid. *Blueprint Two*. 1. vydání, Longman Group UK Limited, 1991, 137 s., ISBN 0-582-07534-3

BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska a metody, cvičení a hry*. 1. Vydání, Praha, 2001, Portál, s.r.o., 376 s., ISBN 80-7178-479-6

CRAWLEY, Lucie. *Výuka cizích jazyků v dospělosti, Zápočtová práce pro atestaci z Pedagogické psychologie pro dospělé FF UK*, Praha, květen 2008

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vydání. Praha, vydalo nakladatelství Argo, 1999, 595 s., ISBN 80-7203-124-4

GRUBER, David. *Jak se efektivně učit cizí jazyk*, 4. podstatně rozšířené vydání, Repronis Ostrava 2001, 145 s., ISBN 80-86122-62

HAVLÍK, Radomír, KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vydání. Praha, 2002, vydalo nakladatelství Portál, s.r.o., 184 s., ISBN 80-7178-635-7

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. Praha, 2000, nakladatelství Portál, s.r.o., 269 s., ISBN 80-7178-399-4

ROVNÁ, Lenka. *Průvodce studenta Evropskou unií*. Praha, 2000, vydalo Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 80 s., ISBN 80-85864-80-0

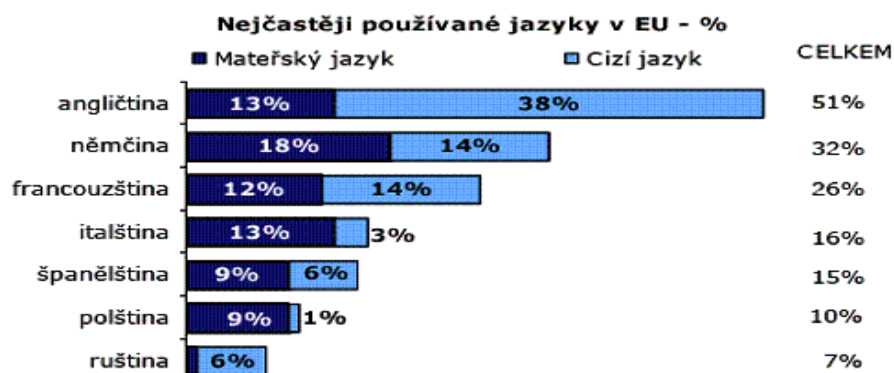
SBORNÍK příspěvků ze seminářů členů kateder cizích jazyků ze dne 30.11.2000 na UK v Praze – Pedagogické fakultě. *Multidisciplinární aspekty utváření komunikativní kompetence při výuce cizích jazyků*, vydala Pedagogická fakulta University Karlovy, 2002, 119 s., ISBN 80-7290-076-5

VETEŠKA, Jaroslav, TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*, Praha, Grada Publishing, a.s., 2008, s. 159, ISBN 978-80-247-1770-8

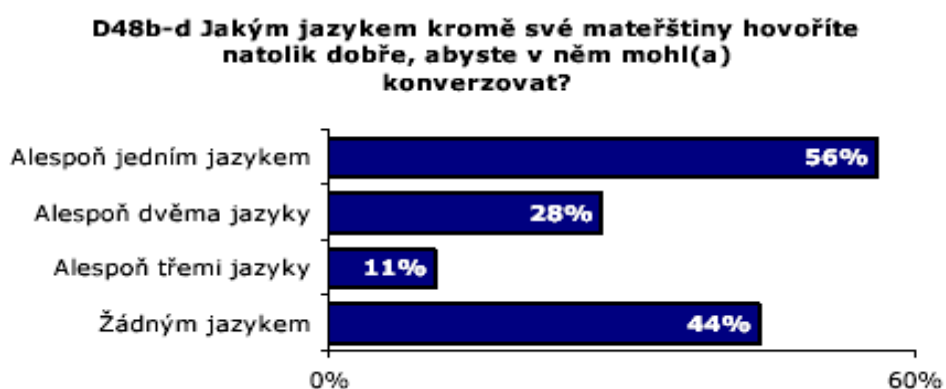
8 Přílohy

Příloha A	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	64
Příloha B	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	64
Příloha C	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	64
Příloha D	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	65
Příloha E	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	65
Příloha F	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	66
Příloha G	Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky	66
Příloha H	Bodová struktura Národního plánu pro výuku cizích jazyků	67
Příloha CH	Ukázka klasifikace jazykových znalostí podle Společný evropský referenční rámec pro jazyky	68
Příloha I	Ukázka záznamu v Evropském jazykovém portfoliu	69
Příloha J	Ukázka záznamu v Evropském jazykovém portfoliu	70
Příloha K	Graf znázorňující výuku orientovanou na studujícího	71
Příloha L	Přehled některých jazykových zkoušek z anglického jazyka	72
Příloha M	Ukázka dotazníku používaného při testování znalostí	73
Příloha N	Seznam skladeb doporučených pro relaxační techniky	74

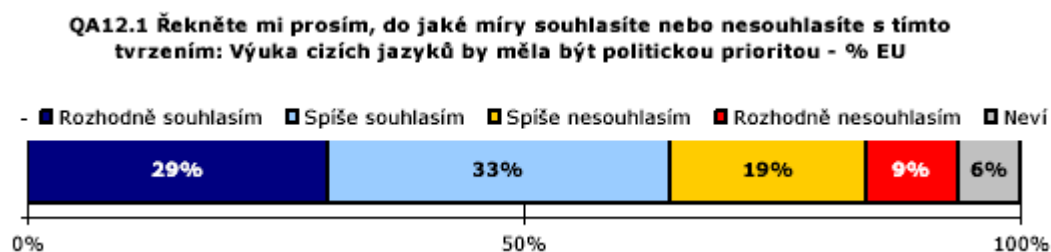
Příloha A Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky
(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

Příloha B Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky
(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

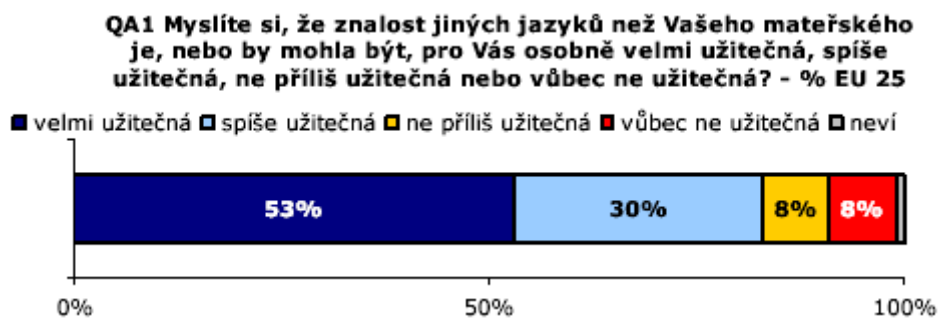
Příloha C Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky
(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

Příloha D Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky

(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

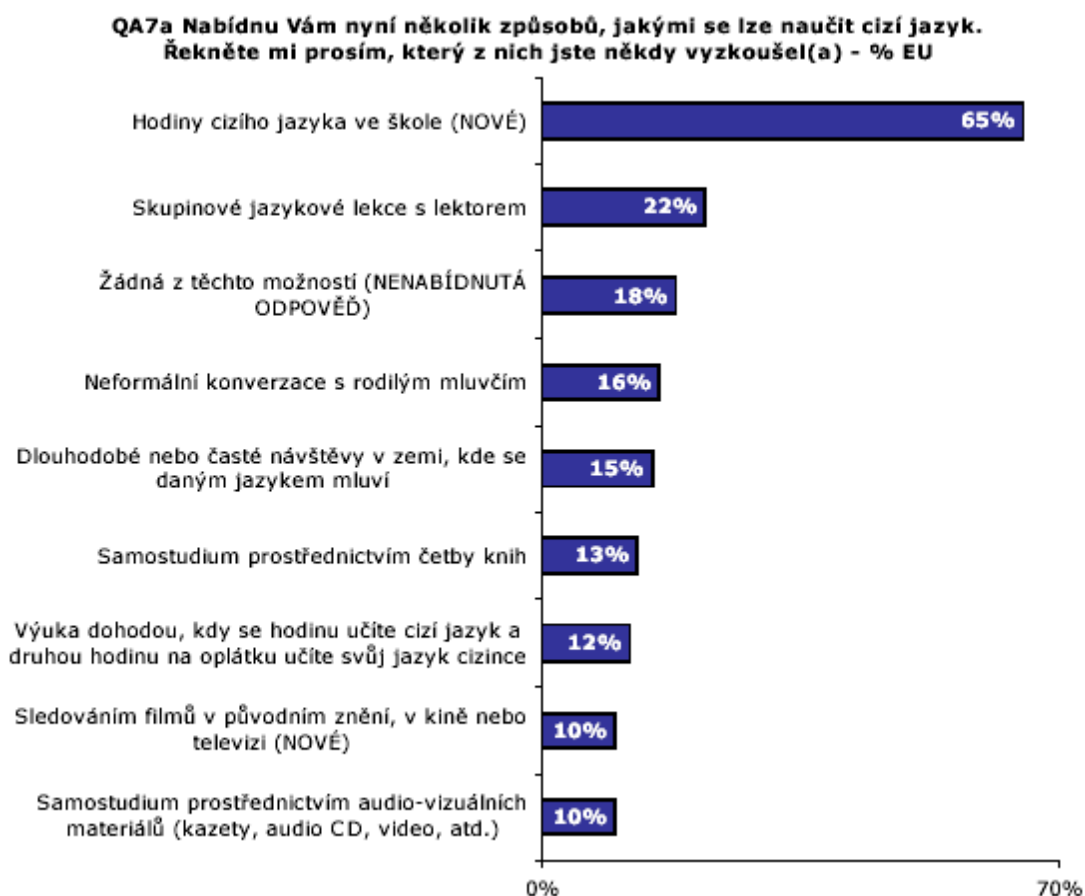

Příloha E Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky

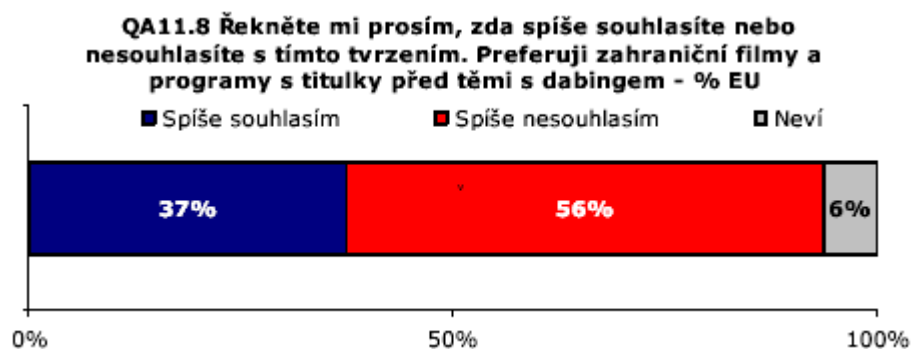
(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

Příloha F Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky
(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

Příloha G Ukázka otázky v rámci studie Evropané a jejich jazyky
(zdroj EVROPSKÁ KOMISE: studie *Evropané a jejich jazyky*, 2005)

Příloha H Bodová struktura Národního plánu pro výuku cizích jazyků

(zdroj MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A
TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY, Praha 2005)

Struktura akčního plánu:

1. Cizí jazyky v předškolním vzdělávání
2. Cizí jazyky v základním vzdělávání
3. Cizí jazyky ve středním vzdělávání a vyšším odborném vzdělávání
4. Cizí jazyky v terciárním vzdělávání
5. Cizí jazyky v rámci dalšího vzdělávání
6. Cizí jazyky v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků
7. Výzkum a inovace v cizojazyčném vzdělávání
8. Další podpůrné aktivity

Příloha CH Ukázka klasifikace jazykových znalostí podle
Společného evropského referenčního rámce pro jazyky
(zdroj Evropské jazykové portfolio pro dospělé)

Tabulka pro sebehodnocení			
	A1	A2	B1
<p>Porozumění</p> <p>Poslech</p>	Rozumím známým slovům a zcela základním frázím týkajícími se mě osoby, mé rodiny a bezprostředního konkrétního okolí, pokud lidé hovoří pomalu a zřetelně.	Rozumím frázím a nejběžnější slovní zásobě vztahující se k oblastem, které se mě bezprostředně týkají (např. základní informace o mně a mé rodině, o nakupování, místopisu, zaměstnání). Dokážu pochopit smysl krátkých jasných jednoduchých zpráv a hlášení.	Rozumím hlavním myšlenkám vysloveným spisovným jazykem o běžných tématech, se kterými se setkávám v práci, ve škole, ve volném čase, atd. Rozumím smyslu mnoha rozhlasových a televizních programů, které se týkají současných událostí nebo témat souvisejících s oblastmi mého osobního či pracovního zájmu, pokud jsou vysloveny poměrně pomalu a zřetelně.
 <p>Čtení</p>	Rozumím známým jménům, slovům a velmi jednoduchým větám, například na vývěskách, plakátech nebo v katalogích.	Umím číst krátké jednoduché texty. Umím vyhledat konkrétní předvídatelné informace v jednoduchých každodenních materiálech, např. v inzertech, prospektách, jídelních lístcích a jízdních řádech. Rozumím krátkým jednoduchým osobním dopisům.	Rozumím textům, které obsahují slovní zásobu často užívanou v každodenním životě nebo které se vztahují k mé práci. Rozumím popisům událostí, počtů a plánů v osobních dopisech.
<p>Mluvení</p> <p>Ústní interakce</p>	Umím se jednoduchým způsobem domluvit, je-li můj partner ochoten zopakovat pomaleji svou výpověď nebo ji přeformulovat a pomocí mi formulovat, co se snažím říci. Umím klást jednoduché otázky a na podobné otázky odpovídat, pokud se týkají mých základních potřeb, nebo jde-li o věci, jež jsou mi důvěrně známy.	Umím komunikovat v jednoduchých běžných situacích vyžadujících jednoduchou přímou výměnu informací o známých tématech a činnostech. Zvládnou velmi krátkou společenskou konverzaci, i když obvykle nerozumím natolik, abych konverzaci sám/sama dokázal(a) udržet.	Umím si poradit s většinou situací, které mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Dokážu se bez přípravy zapojit do hovoru o tématech, které jsou mi známé, o něž se zajímám nebo které se týkají každodenního života (např. rodiny, koníčky, práce, cestování a aktuálních událostí).
 <p>Ústní projev</p>	Umím jednoduchými frázemi a větami popsat místo, kde žiji, a lidi, které znám.	Umím použít řadu frází a vět, abych jednoduchým způsobem popsal(a) vlastní rodinu a další lidi, životní podmínky, dosažené vzdělání a své současné nebo předchozí zaměstnání.	Umím jednoduchým způsobem spojit fráze, abych popsal(a) své zážitky a události, své sny, naděje a cíle. Umím stručně odůvodnit a vysvětlit své názory a plány. Umím vyprávět příběh nebo přiblížit obsah knihy nebo filmu a vyjádřit své reakce.
<p>Písní</p> <p>Písemný projev</p>	Umím napsat stručný jednoduchý text na pohlednici, například pozdrav z dovolené. Umím vyplnit formuláře obsahující osobní údaje, například své jméno, národnost a adresu při přihlašování v hotelu.	Umím napsat krátké jednoduché poznámky a zprávy týkající se mých základních potřeb. Umím napsat velmi jednoduchý osobní dopis, například poděkování.	Umím napsat jednoduché souvislé texty na témata, která dobře znám nebo která mě osobně zajímají. Umím psát osobní dopisy popisující zážitky a dojmy.

Příloha I Ukázka záznamu v Evropském jazykovém portfolio
(zdroj Evropské jazykové portfolio pro dospělé)

<p>1. Přehled jazyků, které znám <i>An overview of all the languages I know</i> <i>Übersicht über meine Fremdsprachenkenntnisse</i> <i>Résumé de mes connaissances des langues</i></p> <p>V této sekci si запиšte vaše zkušenosti s učením se cizím jazykům. <i>Describe your experience of learning foreign languages.</i> <i>In dieser Sektion dokumentieren Sie Ihre Erfahrungen mit dem Fremdsprachenlernen.</i> <i>Dans cette section vous pouvez décrire vos expériences avec l'apprentissage des langues étrangères.</i></p>	<p>Zapište ty jazyky, kterým jste se učil(a) nebo se učíte, i ty, kterými hovoříte a píšete jen trochu nebo kterým jen trochu rozumíte. <i>Doplňte, kde jste se jím/mu učil(a), zda ve škole či jinde.</i> <i>Write the languages you have learned, even the languages you can speak, write or understand only a little. State where you have learned these languages.</i></p>
	<p>Preferuji používání tohoto jazyka. <i>I prefer using this language.</i></p>
	<p>Dokáži plynule přecházet v hovoru mezi těmito dvěma či více jazyky. <i>I can without effort switch between these two or more languages.</i></p>

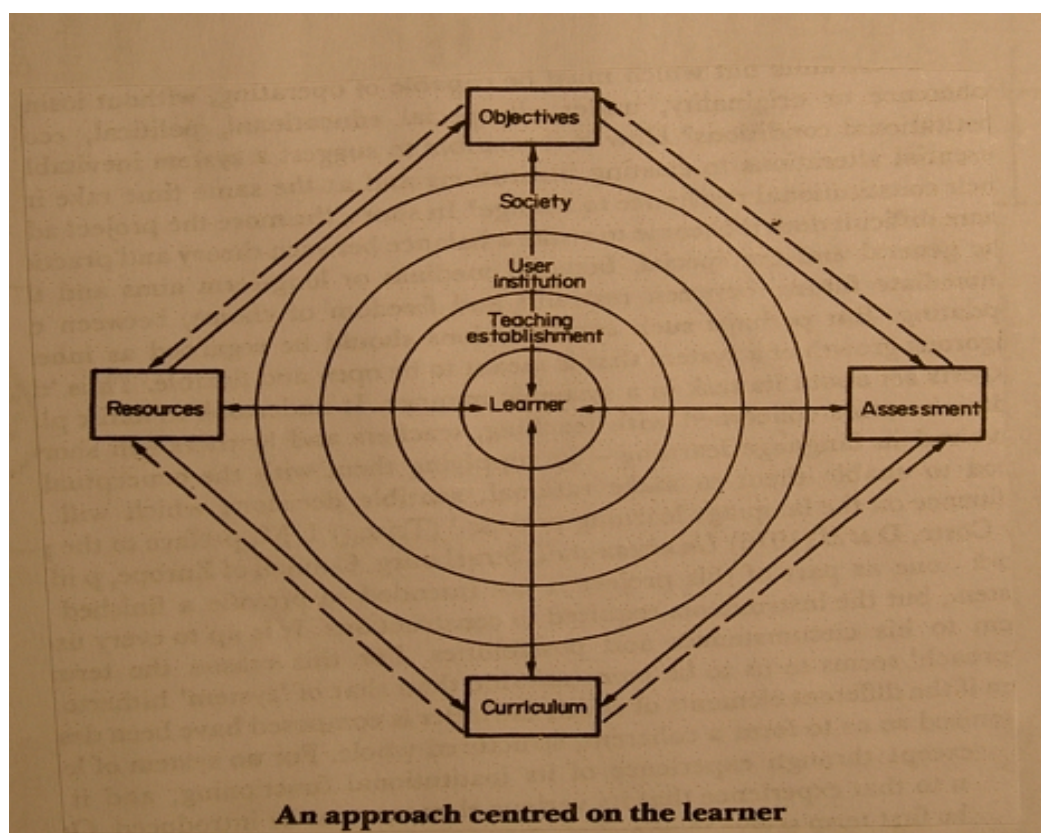

Příloha J Ukázka záznamu v Evropském jazykovém portfoliu
(zdroj Evropské jazykové portfolio pro dospělé)

Evropské jazykové portfolio European Language Portfolio Europäisches Sprachenportfolio Portfolio européen de langues		Jazykový životopis Language Biography Sprachlebenslauf Biographie langagière		B1			
 RADA COUNCIL OF EUROPE Evropské jazykové portfolio European Language Portfolio							
B1		Písemný projev / Writing / Schreiben / Écrire		jazyk language	datum date	učitel teacher	moje cíle my objectives
Umím napsat jednoduchý a souvislý text k různým tématům z okruhu svých zájmů a vyjádřit své osobní názory a mínění. <i>I can write simple connected texts on a range of topics within my field of interest and can express personal views and opinions.</i> Ich kann einen einfachen zusammenhängenden Text über verschiedene Themen meines Interessensgebietes schreiben und persönliche Ansichten und Meinungen ausdrücken. <i>Je peux écrire un texte simple et cohérent sur des thèmes différents dans mon domaine d'intérêt et exprimer des opinions et des idées personnelles.</i>							
Umím vytvořit pro studentský nebo zájmový časopis jednoduché krátké texty o událostech a zážitcích, např. o nějaké cestě. <i>I can write simple texts about experiences or events, for example about a trip, for a school newspaper or a club newsletter.</i> Ich kann für eine Schüler- oder Klubzeitung kleine einfache Texte über Erfahrungen oder Ereignisse schreiben, z. B. über eine Reise. <i>Je peux rédiger des textes simples sur des événements (par ex. sur un voyage) pour le journal de l'école ou d'une société.</i>							
Umím napsat dopisy svým přátelům a známým, v nichž jim vyprávím o událostech nebo sdíluji novinky a na novinky z jejich života se ptám. <i>I can write personal letters to friends or acquaintances asking for or giving them news and talking about events.</i> Ich kann persönliche Briefe an Freunde oder Bekannte schreiben, nach Neuigkeiten fragen oder Neuigkeiten mitteilen und von Ereignissen erzählen. <i>Je peux rédiger des lettres personnelles à des connaissances ou à des amis et demander ou donner des nouvelles ou raconter des événements.</i>							

Příloha K Graf znázorňující výuku orientovanou na studujícího

(zdroj CHANCEREL, Jean-Luis, RICHTERICH, René: Identifying the Needs of Adults Learning a Foreign Language)

Příloha L Přehled některých jazykových zkoušek z anglického jazyka

(zdroj <http://vyuka.jazyku.cz/l.php?id=151>)

Angličtina - zkoušky a certifikáty
1. Obecná angličtina
1. 1. Cambridge ESOL
KET – Key English Test
PET – Preliminary English Test
FCE – First Certificate in English
CAE – Certificate in Advanced English
CPE – Certificate of Proficiency in English
IELTS – International English Language Testing System
1. 3. ETS
TOEFL – Test of English as a Foreign Language
TOEIC – Test of English for International Communication
1. 4. Státní jazykové zkoušky
Státní jazyková zkouška základní
Státní jazyková zkouška všeobecná
2. Obchodní angličtina
2. 1. Cambridge ESOL – BEC
BEC PRELIMINARY – The Business English Certificate Preliminary
BEC Vantage – The Business English Certificate Vantage
BEC Higher – The Business English Certificate Higher
2. 2. City & Guilds
EBC – English for Business Communications
SET (for Business) – Spoken English Test for Business
EOS – English for Office Skills

Příloha M Ukázka dotazníku používaného při testování znalostí
(zdroj LONERGAN, Jack: Video in Language Teaching)

2.4 Note-taking skills

The two ladies are talking about a Lowry print. They give their opinions. Listen to who says what, and mark the boxes.

	one lady says it	both ladies agree with it	nobody says it
I think it's lovely			
I think it's horrible			
I don't like his pictures			
I like all his pictures			
I like his colours			
All his pictures are about hotels			
All his pictures are about factories			

Příloha N Seznam skladeb doporučených pro relaxační techniky
(zdroj KUPKA, Ivan: Jak úspěšně studovat cizí jazyky)

Seznam vhodných barokních skladeb

T. Albinoni:

Andante ze symfonie G dur.

J. S. Bach:

Adagio z koncertu pro housle a hoboj D dur;
Largo z koncertu pro klavír a smyčcový orchestr f mol;
Largo z koncertu pro cembalo F dur;
Largo z koncertu pro cembalo (podle Vivaldiho) g mol;
Largo z koncertu pro cembalo G dur;
Larghetto z koncertu pro hoboj, violu d'amour a smyčce A dur.

G. F. Händel:

Largo z koncertu č. 3 D dur – Hudba k ohňostroji;
Larga z Concerti grossi:
    č. 1 H dur;
    č. 2 H dur;
    č. 4 a mol.

J. Pachelbel:

Kánon C dur.

G. P. Telemann:

Largo z koncertu pro mandolínu, smyčce a varhany č. 1 C dur;
Largo z koncertu pro violu G dur;
Largo z fantazií pro cembalo g mol.

A. Vivaldi:

Largo z koncertu pro pikolu, smyčce a cembalo C dur;
Largo z koncertu pro kytaru D dur;
Largo z koncertu pro violu d'amour, flétnu a smyčce d mol;
Largo z části „Zima“ z díla *Čtvero ročních dob*;
Largo z koncertu pro flétnu G dur, druhá věta.

Evidenční list knihovny

Bakalářské práce se půjčují
jen prezenčně!

UŽIVATEL

Potvrzuje svým podpisem, že pokud tuto bakalářskou práci

Crawley, Lucie: Nároky na výuku cizích jazyků u dospělých

Využije ve svém textu, uvede ji v seznamu literatury a bude ji řádně citovat
jako jakýkoli jiný pramen.

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

Jméno uživatele, bydliště	Katedra (pracoviště)	Název textu, v němž bude práce využita	Datum, podpis

